ESTLANDSSVENSK

Eestirootslane

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse häälekandja 3/2026 Estlandssvenskarnas Kulturförvaltnings tidskrift

Eestirootslane
ESTLANDSSVENSK

Eestirootslane on Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse ajakiri ja kajastab eestirootsi kultuuri siin- ja sealpool Läänemerd.
Ajakiri ilmub digitaalselt neli korda aastas ja on leitav kodulehel.

Estlandssvensk är Estlandssvenskarnas Kulturförvaltnings tidskrift och återspeglar den estlandssvenska kulturen på båda sidor av Östersjön.
Tidskriften utkommer digitalt fyra gånger om året och finns tillgänglig på hemsidan.

Koduleht/hemsida:
www.visitaiboland.ee

Ajakirjas avaldatud sisu ei tarvitse kajastada kultuuriomavalitsuse seisukohti. Tekstide tõlkimisel on kasutatud tehisintellekti abi.

Innehållet i tidskriften speglar inte alltid kulturförvaltningens ståndpunkter. Texter har översatts med hjälp av artificiell intelligens.

Toimetaja/redaktör:
Jana Stahl
Kujundus/formgivning:
Piret Miina Roberg
Keeletoimetaja:
Margaret Pärli
Kaanefoto/omslagsfoto:
Piret Miina Roberg

Kaastööd/bidrag:
info@eestirootslane.ee

ISSN 2000-2416

Aiboland,

Eessõna

Suvine virvarr on ammu seljataha jäänud ning asjalike nägudega õpilased on koolipingi või kirjutuslaua taga veetnud juba terve tarkusekuu. Aeg-ajalt võib olla keeruline suvisest puhkuserütmist vabaneda ja rahuneda, et sügistalvisel ajal mitte liiga palju rahmeldada. Rahmeldamine ja enese tõestamine on endiselt moes, kuid loodus seab rütmid ka inimesele – seetõttu tuleks pimedal ajal võtta tempo maha, et mitte läbi põleda. Eestirootslase toimetuses muutub midagi pidevalt: kaks liiget alustavad kooliteed ja kolmas suuremahulise projekti ettevalmistamist, kuid oleme ühel meelel, et ajakiri peab sündima samas rütmis, nagu sündmused ja inimesed end meie ümber avavad. Juhul kui mõni huvitav lugu selle trükise kaante vahele ei mahtunud, mahub ta kenasti järgmisse. Sellesse numbrisse koondusid tagasivaated suvesündmustele ja lisasime ka pisut Nõva kandi teemasid, sest pilk oli parasjagu sel suunal uudistamas. Loodame, et selline kooslus annab lugejale võimaluse heita pilk sündmustele, kuhu ehk ise ei jõudnud – suvine kalender on sageli täis topitud –, või saab lugeda pisut teise nurga alt sündmustest, kuhu ise jõuti, kogedes sedasi äratundmisrõõmu.

Pikkadesse talvepäevadesse mahub kenasti ajakirja lugemine – sellest leiab rohkem infot tagakaanelt. Saab soetada endale toreda lugemisvõimaluse, mis võimaldab lugeda-mõtiskleda nii eesti kui ka rootsi keeles, eeldamata seejuures täiuslikku keeleoskust.

Förord

Sommarens virrvarr ligger sedan länge bakom oss, och elever med allvarsamma miner har redan tillbringat en hel kunskapsmånad i skolbänken eller vid skrivbordet. Ibland kan det vara svårt att lämna sommarens lediga rytm bakom sig och komma till ro, så att man inte fortsätter att hasta omkring alltför mycket under hösten och vintern. Att ha bråttom och ständigt bevisa sig själv är fortfarande på modet, men naturen sätter rytmen också för människan – därför är det klokt att dra ned på tempot under den mörka årstiden för att inte bli utbränd. På Estlandssvenkens redaktion är något ständigt i förändring: två av medlemmarna börjar studera och en tredje förbereder ett omfattande projekt, men vi är överens om att tidskriften ska växa fram i samma rytm som händelserna och människorna omkring oss visar sig. Om någon intressant berättelse inte fick plats mellan pärmarna på detta nummer, passar den utmärkt i nästa. I detta nummer har vi samlat tillbakablickar på sommarens evenemang och också lagt till några teman från Neve-trakten, eftersom vår blick just då råkade vara riktad dit. Vi hoppas att denna blandning ger läsaren möjlighet att få en inblick i evenemang som man kanske själv inte hann besöka – sommarkalendern är ofta fullspäckad – eller att läsa om sådant man själv deltog i ur en något annan synvinkel och på så vis få uppleva igenkännandets glädje.

Under de långa vinterdagarna finns det gott om tid för att läsa tidskriften – mer information om detta finns på baksidan. Man kan skaffa sig trevlig läsning som ger möjlighet att läsa och reflektera både på estniska och svenska utan att det förutsätter perfekta språkkunskaper.

Pakri sitsjakid uuenevad 4–7 Rågöarnas bomullsjackor får nytt liv

„Nii kaua, kui siin kõlavad laulud …“ 8–11 ”Så länge sångerna ljuder här …”

Vähipidu 12–13 Kräftskiva

Nõval ja Aulepas rannarootslaste juuri otsimas 14–17 På jakt efter estlandssvenska rötter i Neve och Dirslätt

Hans Pöhli sünnist möödus 150 aastat 18–19 150 år sedan Hans Pöhl föddes

Kolmas rootsi keele laager Eesti põhikoolide õpilastele 20–25 Tredje språklägret i svenska för elever i estniska grundskolor

Raamatuesitlus Rannarootsi Muuseumis 26–27 Bokpresentation på Aibolands Museum

Vormsi 36. olavipäev 28–29 Ormsös 36:e Olofsdag

Vilivalla kalmistupüha 30–31 Kyrko-gårdsdagen i Vilivalla

Nõva III kultuuripäev „Kukk udus“ ja uued näitused 32–35 Neve III kulturdag ”Tuppen i dimman” och nya utställningar

Lühiülevaade Viimsis toimunud konverentsist 36 Kort översikt över konferensen i Viimsi

Eestirootslaste kuuenda laulu- ja tantsupeo eel 37 Inför sjätte sång- och dansfest

Noarootsi vanaema pannkoogid 38 Nuckömormors pannkakor
Vihterpalu käpikud Vantar från Vippal

Kalender 40 Kalender

Pakri sitsjakid uuenevad

JANA STAHL

Need, kes on põgusalt või pikemalt kokku puutunud Pakri saartega, kasutavad tihti järgmisi väljendeid: „Pakri saared jäävad minuga“, „Mu hing on Pakri saarte mullas“, „Siin olen eemal kõigist tavamuredest“ jne.

4x FOTO: PIRET ROBERG

Mina saan sellega ainult nõustuda, sest Väike-Pakri on mu kodusaar ja Suur-Pakri on tema lahutamatu kaaslane. Usun, et nii mõnigi, kes tuli esmakordselt Pakreile selleks, et õmmelda endale traditsiooniline Pakri sitsjakk, koges midagi sellist nagu paljud teised enne neid, lastes end võluda saarte loodusest ja ainulaadsusest.

Idee korraldada Pakri sitsjaki valmistamise kursus tuli Pakri orkestri liikmelt Monika Välistelt, kes on muusik ja end mitmel muul viisil Pakri kultuuripärandiga sidunud. Kuidagi on nii juhtunud, et mina kutsun Monikat Pakri saartega seonduvale ja vastupidi. Esmalt kutsusin ta niplispitsikursusele, kus ise eelnevalt osalesin. Monika sihikindlus on talle pidevalt lisaks muusikateadmistele ka kultuurialaseid teadmisi juurde toonud. Monikal oli kokkupuude kogumiku „Saarte sitsjakid“ ühe autori Aivi Tammega juba varem, mistõttu oli tal üks poolik Pakri sitsjakk endal olemas. Sitsjaki aluseks on ainuke Eesti Rahva Muuseumi kogudes olev pluus, mida meie juhendaja oli ise näinud ja kirjeldanud – ta oli nõus teadmisi ka meiega jagama.

Toetust saime Eesti Rahvakultuuri Keskuse saarte pärandkultuuri programmist ning Paldiski toetusgrupilt, kes toetas autokastis giidituuri, kuhu kaasasime Risti põhikooli õpilased ja kaks õpetajat. Paldiski koolid, kuhu esmalt olime pöördunud, ei vastanud pöördumisele. Oli tore tõdeda, et kokkuhoidev kogukonnakool tuli vabast ajast Pakritega tutvuma, et neile lähedased saared veelgi armsamaks saaksid. Sõitsime ühel päeval vaatama nii Suur-Pakri õitsvaid aruniite kui ka saare lõunaosas paiknevat kabelit, millele loodetavasti paigaldatakse tänavu vihmaveerennid, mida uuendatud kabeliseinad hädasti vajavad. Lapsed pidasid vapralt vastu tagasitee, Väike-Pakri militaarrajatised, pankranniku ja kabelitorni Suurkülas, kus meie reis lõppes.

Seitse kursuslast said Aivi Tamme juhendamisel valmis üheksa ja pool pluusi (ka kursuse alguses käisteta olnud pluus sai valmis) ning olen kindel, et sitsjakke õmmeldakse uute oskuste varal veel juurdegi. Saarevanem Erik Söderberg tegi teisel päeval valgustuse korda ja selle võrra edenes õmblustöö veelgi sujuvamalt. Üks pluus õmmeldi käsitsi nagu originaalpluus ning üks pluus kombineeritult õmblusmasina, käsitsipistete ja ümmarguste nööpaukudega nagu muuseumis tallel oleval sitsjakilgi. Kärme juhendaja jõudis valminud pluusidest, millest enamikul nööbid nööpnõeltega kinnitatult ees olid, terve rea kauneid fotosid teha, enne kui tuli isiklikud asjad kokku koguda ja koduteele asuda. Juhendaja kogus igalt valmivalt sitsjakilt ühe lapikese riiet, et neist Pakri vardakoti näitel sitsjakikursust meenutama jääv kott õmmelda.

Üheskoos tehti kahel päeval endale süüa Väike-Pakri Suurküla nn söögiklas, mis on ainus koht, kust kraanist

vett tuleb. Ühel päeval sai supi sisse lisatud Pakri saarte õnnelike lihaveiste liha. Anu Raagmaa oli peenralt kaasa haaranud supirohelise ning supp tuli väga maitsev.

Teel saime nii vihma kui ka päikest, oli eneseületamist ja vahel harutamistki, kuid valmis need sitsjakid said. Arutasime, kas mõni rahvalik legend Pakreilt või Vihterpalust ka paika võiks pidada. Rahvajuttudega on kord nii, et suust suhu liikudes on neil omadus muutuda. Otsisime ka infot Pakri saartega seotud Peeter Esimesest ning võtsime koduteele kaasa raamatukese Pakri ajalugu ja inimesi ilmestavate fotodega.

Aeg-ajalt on hea lahkuda virvendavate ekraanide juurest ning rahuneda. Seejuures veel ise oma kätega midagi valmis teha on ülihea tunne. Võib-olla seisnebki põhjus, et sitsjaki õmblemise kursus sedavõrd hästi õnnestus, just seal – juba on välja kuulutatud uus kursuski 2027. aasta juulikuu alguses.

FOTO: AIVI TAMM

Pakri sitsijakkide õmblemine

AIVI TAMM

Eesti saarte sitsijakke uurides muidugi ma leidsin Harjumaa Muuseumist üles selle ainsa Pakrilt kogutud sitsijaki (HMK _ 9458 AJ 3451). Imeilusast kangast, teist värvi laiade kantidega, külgedel kolmnurksete siilukestega. Kuna rohkem jakke Pakrilt säilinud ei ole, siis raamatusse Saarte sitsijakid me Pakri lõiget ei teinud.

FOTO: AIVI TAMM

Siis aga hakkas juhtuma. Armas inimene Monika tuli Hopneri majja sitsijaki õmblemise kursusele sooviga justnimelt Pakri jakki õmmelda. Võtsime Monikaga Pakrile kõige sarnasema Kihnu sitsijaki lõike ning muutsime seda küljeõmblustesse Pakrile iseloomulike siilude lisamiseks.

Sealt veeres lumepall edasi. Mõni kuu hiljem võttis minuga ühendust Jana, kes on aastaid tegutsenud rannarootsi kultuuripärandi hoidmise nimel. Et huvilisi on veelgi, teeks Väike-Pakril sitsijakkide õmblemise kursuse. Loomulikult teeme!

Ühine jakiõmblemine Pakril sai teoks juunikuu esimesel nädalavahetusel. Õmblemas oli seitse naist, kel igal oma lugu ja seos rannarootslastega.

Jõudnud vihmase ja tuulise reede hommikul Väike-Pakrile, sai iga osaleja enda suurusnumbrile vastava Pakri jaki lõike. Lõige põhineb selsamal ainsal muuseumisse kogutud Pakri sitsijakil. Originaal on õmmeldud käsitsi, õmblusmasina pistet jäljendades. Paar jakki valmisid kursusel samamoodi, käsitsi piste piste haaval õmmeldes. Mõne jaki õmblemisel oli abiks vanamoodne käsiõmblusmasin.

Imetlesime igaühe kaasa toodud kauneid kangaid ning muudkui paigutasime, lõikasime, õmblesime, harutasime, õmblesime uuesti.

Päikesepaisteline laupäev leidis meid traktorikastis mööda mõlema Pakri saare teid rõõmsameelselt seiklemas. Tutvusime saartega ja kuulasime Pakri lugusid, nägime Suur-Pakri kirikut ja Väike-Pakri kabelit. Imetlesime saarte rikkalikku floorat ning kohtusime mõne isendiga mitmesajapealisest mägiveisekarjast.

Kolmepäevase harutamise ja õmblemise tulemusena said naised endale selga uhked sitsijakid. Viimasel päeval tegime endid veelgi kaunimaks ning vihmahoogude vahele pikkisime kiireid fotosessioone. Kuigi pildistamise ajaks ei olnud jakid veel päris lõpuni valmis – nööpaugud tegemata, nööbid ajutiselt ette kinnitatud, siit-sealt veel nööpnõelad paistmas, jäi kõigil kodus minna veel vaid üle õige pisikese koera sabaotsa.

Palju rõõmu uutest sitsijakkidest, armsad Anu, Elna, Jana, Kai, Maire, Monika ja Piret! Jään sooja südamega meenutama koos traktorikastis loksumist, hilisõhtuseid õmblemistunde, saunaõhtul väikesaarel äraeksimist, rohkeid proove ja nõelatorkeid, Monika karmoškamängu ja musitseerimist Suur-Pakri kirikus, Lehmakoogi peatuses bussi ootamist ja kiireid seelikuvahetusi fotosessioonil. Tänan lõigete konsultante Merlit ja Airet.

Rågöarnas bomullsjackor får nytt liv

JANA STAHL

4x FOTO: AIVI TAMM

De som har haft mer eller mindre kontakt med Rågöarna använder ofta uttryck som: ”Rågöarna stannar kvar hos mig”, ”Min själ finns i Rågöarnas jord”, ”Här kommer jag bort från vardagens alla bekymmer” och liknande.

Jag kan bara instämma, eftersom Lilla Rågö är min hemö och Stora Rågö dess oskiljaktiga följeslagare. Jag tror att flera av dem som kom till Rågöarna för första gången för att sy sig en traditionell bomullsjacka upplevde något liknande det som så många före dem hade gjort och lät sig förtrollas av öarnas natur och särprägel.

Idén att ordna en kurs i att sy Rågöarnas bomullsjacka kom från Monika Väliste, medlem i Rågöorkestern, som är musiker och även på flera andra sätt engagerad i Rågöarnas kulturarv. På något sätt har det blivit så att jag bjuder med Monika till sådant som har med Rågöarna att göra och hon i sin tur bjuder med mig. Först bjöd jag in henne till en kurs i knyppling som jag själv tidigare hade deltagit i. Monikas målmedvetenhet har gjort att hon, vid sidan av sina musikaliska kunskaper, ständigt har skaffat sig nya kunskaper om kulturarvet. Monika hade sedan tidigare kontakt med Aivi Tamm, en av författarna till samlingsverket ”Öarnas bomullsjackor, och hade därför redan en halvfärdig bomullsjacka. Förlagan till jackan är det enda bluset av detta slag som finns i Estlands nationalmuseums samlingar. Vår kursledare hade själv sett och beskrivit den och var villig att dela med sig av sina kunskaper till oss.

Vi fick stöd från Estlands centrum för folkkultur genom programmet för öarnas kulturarv samt från stödgruppen i Baltichport, som bidrog med en guidad tur på ett lastbilsflak. Till turen bjöd vi in elever från Kors grundskola och två lärare. Skolorna i Baltichport, som vi först hade vänt oss till, svarade inte på vår förfrågan. Det var roligt att se att en sammansvetsad liten byskola ville använda sin fritid till att lära känna Rågöarna och på så sätt komma de närbelägna öarna ännu närmare.

Under en dag hann vi se både de blommande alvarängarna på Stora Rågö och kapellet på öns södra del, som förhoppningsvis får hängrännor i år – något de renoverade kapellväggarna är i stort behov av. Barnen klarade tappert av återvägen, militäranläggningarna på Lilla Rågö, klintkusten och kapelltornet i Storby, där vår resa avslutades.

Under Aivi Tamms ledning färdigställde de sju kursdeltagarna nio och en halv blusar (även den blus som saknade ärmar när kursen började blev färdig), och jag är säker på att de nya kunskaperna kommer att resultera i ännu fler bomullsjackor. Styresmannen Erik Söderberg ordnade belysningen den andra dagen, vilket gjorde att sömnadsarbetet kunde fortskrida ännu smidigare. En blus syddes helt för hand, precis som originalet, och en annan syddes med en kombination av symaskin, handsömnad och runda knapphål, precis som bomullsjackan som bevaras på museet. Den flinka kursledaren hann ta en hel rad vackra fotografier av de färdiga blusarna – de flesta med knapparna fortfarande fastsatta framtill med knappnålar – innan det var dags att samla ihop de personliga tillhörigheterna och bege sig hemåt. Kursledaren samlade också in en liten tygbit från varje bomullsjacka för att sy en väska efter förebild av Rågöarnas stickpåse, som ett minne av kursen.

Under de två dagarna lagade vi mat tillsammans i den

så kallade matsalen i Storby på Lilla Rågö, den enda platsen där det kommer vatten ur kranen. En dag fick soppan även kött från Rågöarnas lyckliga köttdjur. Anu Raagmaa hade tagit med sig soppgrönsaker från trädgårdslandet och soppan blev mycket god.

På vägen fick vi både regn och solsken. Vi fick övervinna oss själva och ibland även

sprätta upp och göra om, men bomullsjackorna blev färdiga. Vi diskuterade också om någon av folksägnerna från Rågöarna eller Vippal möjligen kunde vara sann. Så är det ju med berättelser som förs vidare från mun till mun – de har en benägenhet att förändras på vägen. Vi sökte också information om Peter den store och hans koppling till Rågöarna och tog med oss hem en liten bok med fotografier som berättar om Rågöarnas historia och dess människor.

Då och då är det skönt att lämna de flimrande skärmarna och komma till ro. Att dessutom få skapa något med sina egna händer ger en alldeles särskild känsla. Kanske är det just där förklaringen ligger till att kursen i att sy bomullsjackor blev så lyckad – en ny kurs har redan utlysts till början av juli 2027.

Vi sydde Rågöarnas bomullsjackor

AIVI TAMM

När jag undersökte öarnas bomullsjackor i Estland hittade jag förstås den enda bomullsjackan från Rågöarna som finns bevarad i Harjumaa Museum (HMK _ 9458 AJ 3451). Den är sydd av ett underbart vackert tyg, har breda kantband i en annan färg och triangelformade kilar i sidorna. Eftersom inga fler jackor från Rågöarna finns bevarade, gjorde vi ingen särskild tillskärningsmodell för Rågöarna i boken ”Öarnas bomullsjackor”.

Men sedan började saker hända. Monika, en kär och entusiastisk människa, kom till Hopners hus för att delta i en kurs i att sy bomullsjackor och ville uttryckligen sy en jacka från Rågöarna. Vi tog den tillskärningsmodellen för en bomullsjacka från Kynö som mest liknade jackan från Rågöarna och ändrade den genom att lägga till de för Rågöarna karakteristiska kilarna i sidsömmarna.

Därifrån började snöbollen rulla vidare. Några månader senare kontaktade Jana mig. Hon har i många år arbetat för att bevara det estlandssvenska kulturarvet. Eftersom det fanns fler intresserade föreslog hon att vi skulle ordna en kurs i att sy bomullsjackor på Lilla Rågö. Självklart gör vi det!

Den gemensamma jacksykursen på Rågöarna blev verklighet under den första helgen i juni. Sju kvinnor deltog, var och en med sin egen historia och anknytning till estlandssvenskarna.

När vi anlände till Lilla Rågö en regnig och blåsig fredagsmorgon fick varje deltagare en tillskärningsmodell för en Rågöjacka i sin egen storlek. Modellen bygger på just den enda bomullsjackan från Rågöarna som finns bevarad på ett museum. Originalet är sytt för hand med stygn som efterliknar maskinsöm. Ett par jackor syddes på samma sätt under kursen, för hand, stygn för stygn. Till några av jackorna använde vi också en gammaldags handvevad symaskin.

Vi beundrade de vackra tyger som alla hade tagit med sig och fortsatte sedan med att lägga ut mönsterdelar, klippa, sy, sprätta och sy om.

Den soliga lördagen fann oss glatt skumpande fram på vägarna över båda Rågöarna på ett traktorflak. Vi bekantade oss med öarna och lyssnade på berättelser om Rågöarna, såg kyrkan på Stora Rågö och kapellet på Lilla Rågö. Vi beundrade öarnas rika flora och träffade några individer ur den flera hundra djur stora hjorden av Highland cattle. När vi kom tillbaka från utflykten fortsatte vi arbetet med jackorna.

Efter tre dagar av sprättande och sömnad kunde kvinnorna ta på sig sina ståtliga bomullsjackor. Den sista dagen gjorde vi oss själva ännu vackrare och hann med snabba fotosessioner mellan regnskurarna. Även om jackorna ännu inte var helt färdiga när bilderna togs – knapphålen saknades, knapparna var tillfälligt fastnålade framtill och här och var syntes fortfarande knappnålar – återstod hemma bara en liten ynka hundsvans att göra klart.

Mycket glädje med era nya bomullsjackor, kära Anu, Elna, Jana, Kai, Maire, Monika och Piret! Jag kommer med värme att minnas hur vi skumpade fram tillsammans på traktorflaket, de sena sömnadstimmarna, hur vi gick vilse på den lilla ön under bastukvällen, alla provningar och nålstick, Monikas karmosjkaspel och vårt musicerande i kyrkan på Stora Rågö, väntan på bussen vid hållplatsen Lehmakoogi och de snabba kjolbytena under fotosessionen. Tack till Merli och Aire för konsultationen kring tillskärningsmodellerna.

FOTO: TIIU TULVIK

„Nii kaua, kui siin kõlavad laulud …“

ÜLLE SCHÖNBERG
Noarootsi kultuurijuht

11.–15. juulini toimusid Noarootsi kodukandipäevad – Nuckö hembygdsdagar –, mis tõid mitme päeva jooksul kokku kohalikke inimesi, suvitajaid, külalisi ja neid, kelle juured ulatuvad Noarootsi. Kodukandipäevad pakkusid tegevusi kogu perele, kuid veelgi olulisem oli võimalus kohtuda, meenutada, jagada lugusid ning hoida elavana Noarootsi ja rannarootslaste rikkalikku kultuuripärandit.

Siin on põimunud meri ja maa, eesti ja rannarootsi kultuuripärand ning lugematud lood inimestest, kes on seda paika armastanud ja hoidnud ning oma järeltulevatele põlvedele edasi kanda andnud.

Kodukandipäevade ava- ja lõpuüritused toimusid Mikogårdeni taluhoovil. Igal aastal kogunevad eestirootslased (Riguldi-Noarootsi Kodukandiühingu liikmed) juulikuu teisel nädalal tähistama „tagasitulijate nädalat“ – hembydgsveckan – ning sellesse nädalasse oleme planeerinud ka kodukandipäevad. Ühised üritused, laulud ja lood kannavad rannarootsi kultuuripärandit edasi ja saavad omasemaks ka külastajale, kes on tulnud otsima, mõistma või hoopiski uudistama meie pärandi olemust.

Avatud oli hoovikohvik ja vanakraamiturg, lisaks sai imetleda kohalikku käsitööd. Pärimustantsuga astusid üles Noarootsi ja Vormsi tantsijad, kelle omavahelisel kohtumisel oli ka sügavam tähendus – meid ühendab palju enamat kui meri meie vahel. Moodustati ühine tantsuring, kus tantsiti Pakri, Vormsi ja Gotlandi pärimustantse ning laulu- ja tantsumänge.

Nuckö folkansambel esitas Mats Ekmani laule ning karmoškalugudega lõid meeleolu TuviMäruliHärrad. Avatud oli ka kuurikino, kus näidati Noarootsi filme. Nii kohtusid ühes taluhoovis muusika, tants, film, kohalik looming ja inimesed – minevik ning tänapäev loomulikul ja vahetul moel.

Pühapäeval jätkusid kodukandipäevad Rooslepa kabelis, kus toimus kontsert-palvus vanamuusikaansambliga Rondellus. Ajalooline kabel ja vanamuusika lõid erilise koosluse, mis sobitus kodukandipäevade

mõttega väärtustada seda, mis on meile eelnenud, ning anda sellele koht ka tänases päevas.

Üheks kodukandipäevade viimase ürituse eriliseks hetkeks kujunes Sofia Joonsi ja Katrin Laidre laulukava „Adama, meie ja muud laulud“, mis viis kuulajad Noarootsi ja Riguldi laulupärandi juurde.

Selle loo keskmes oli 1865. aastal Spithamis sündinud Adam Schönberg. Kui 79-aastane Adam 1944. aastal Rootsi jõudis, kandis ta endaga kaasas mitte ainult kodust lahkumise valu, vaid ka hindamatut varandust – laule. Ta võttis ühendust Uppsala murdearhiiviga, et pakkuda neile enda üles kirjutatud laulutekste, lisades tagasihoidlikult, et teab ka nende viisi.

3x FOTO: ÜLLE SCHÖNBERG

FOTO: PIRET ROBERG

Nii jõudsid arhiivi laulud, mida ta oli õppinud vanematelt sugulastelt ning kogunud oma reisidelt Peterburi, Soome ja Rootsi. Nende seas olid ka tema enda loodud laulud.

Aastakümneid hiljem inspireerisid Adama laulud Sofia Joonsi ja Katrin Laidret süvenema Noarootsi ja Riguldi lauludesse. Kontserdil põimusid sajanditagused laulud tänapäevaga ning ajaloo anonüümsusest tõsteti esile teisigi laulikuid ja nende loomingut. Laulud kõlasid nii kohalikus murdes kui ka riigirootsi ja eesti keeles.

Selles loos peitub ehk ka kodukandipäevade sügavam tähendus. Üks inimene võtab kodust lahkudes kaasa laulud ning annab need edasi. Keegi leiab need aastakümneid hiljem ja laulab neid uuesti ning ühel suvepäeval kõlavad need taas paigas, kust nende juured pärinevad. Nii sünnibki sild põlvkondade vahel.

Sageli räägime kultuuripärandist kui millestki, mida tuleb säilitada, väärtustada ja edasi kanda. Tänapäeval ei ole see kerge: pärimust ei saa kellelegi peale suruda, seda kas armastatakse või mitte.

Nii kaua, kui siin kõlavad laulud, keerlevad tantsud, räägitakse vanu lugusid ja sünnivad uued sõprused, jääb kestma me randades, saartel ja neemedel elanud rannarootslaste lugu.

Suur tänu kõigile korraldajatele, vabatahtlikele, esinejatele, koostööpartneritele ja toetajatele ning neile, kes kodukandipäevadest osa võtsid. Sellised päevad sünnivad paljude inimeste pühendumisest ja armastusest oma kodukoha vastu.

Noarootsi kodukandipäevi aitasid korraldada Noarootsi kogudus ja Rickul/Nuckö Hembygdsförening ning toetasid Eesti Kultuurkapital ja Lääne-Nigula vald.

2x FOTO: PIRET ROBERG

”Så länge sångerna ljuder här …”

ÜLLE SCHÖNBERG
kulturledare i Nuckö

Den 11–15 juli hölls Nuckö hembygdsdagar, som under flera dagar samlade lokalbefolkning, sommargäster, besökare och människor med rötter i Nuckö. Hembygdsdagarna bjöd på aktiviteter för hela familjen, men ännu viktigare var möjligheten att träffas, minnas, dela berättelser och hålla Nuckös och estlandssvenskarnas rika kulturarv levande.

Här flätas hav och land, estniskt och estlandssvenskt kulturarv och otaliga berättelser om människor som har älskat och vårdat denna plats och sett till att arvet har kunnat föras vidare till kommande generationer.

Hembygdsdagarnas invignings- och avslutningsevenemang ägde rum på gårdsplanen vid Mikogården. Varje år samlas estlandssvenskarna (medlemmarna i Rickul/Nuckö Hembygdsförening) under den andra veckan i juli för att fira ”hemvändarveckan” – hembygdsveckan – och till denna vecka har vi även förlagt hembygdsdagarna. Gemensamma evenemang, sånger och berättelser för att föra vidare det estlandssvenska kulturarvet och göra det mer bekant för besökare som har kommit för att söka, förstå eller helt enkelt upptäcka vad vårt kulturarv innebär.

Gårdskaféet och loppmarknaden höll öppet och dessutom kunde man beundra lokalt hantverk. Dansare från Nuckö och Ormsö uppträdde med traditio-

nella danser, och deras möte hade också en djupare innebörd – vi förenas av mycket mer än havet mellan oss. En gemensam dansring bildades, där man dansade traditionella danser från Rågöarna, Ormsö och Gotland samt sång- och danslekar.

Nuckö folkensemble framförde sånger av Mats Ekman och TuviMäruliHärrad skapade stämning med låtar på karmosjka. Även biografen i ladan höll öppet och visade filmer från Nuckö. På så sätt möttes musik, dans, film, lokalt skapande och människor på en och samma gårdsplan – det förflutna och nutiden på ett naturligt och direkt sätt.

På söndagen fortsatte hembygdsdagarna i Rosleps kapell med en konsertandakt tillsammans med ensemblen för tidig musik Rondellus. Det historiska kapellet och den tidiga musiken skapade en särskild helhet som väl stämde överens med hembygdsdagarnas tanke: att värdesätta det som föregått oss och ge det en plats även i vår tid.

FOTO: ÜLLE SCHÖNBERG

Ett särskilt ögonblick under ett av hembygdsdagarnas sista evenemang var Sofia Joons och Katrin Laidres sångprogram ”Adam, vi och andra sånger”, som förde åhörarna till Nuckös och Rickuls sångtradition.

I centrum för berättelsen stod Adam Schönberg, född i Spithamn 1865. När den 79-årige Adam kom till Sverige 1944 bar han med sig inte bara smärtan över att ha lämnat sitt hem utan också en ovärderlig skatt – sånger. Han kontaktade dialektarkivet i Uppsala och erbjöd dem sångtexter som han själv hade skrivit ned, med det blygsamma tillägget att han även kunde melodierna. På så sätt hamnade sånger i arkivet som han hade lärt sig av äldre släktingar och samlat under sina resor till Sankt Petersburg, Finland och Sverige. Bland dem fanns också sånger som han själv hade skapat.

Årtionden senare inspirerade Adams sånger Sofia Joons och Katrin Laidre att fördjupa sig i Nuckös och Rickuls sångtradition. Under konserten flätades hundra år gamla sånger samman med nutiden, samtidigt som andra sångare och deras verk lyftes fram ur historiens anonymitet. Sångerna framfördes på den lokala dialekten, på rikssvenska och på estniska.

Här finns kanske också hembygdsdagarnas djupare innebörd. En människa lämnar sitt hem och tar sångerna med sig och för dem vidare. Någon hittar dem årtionden senare och sjunger dem på nytt, och en sommardag ljuder de åter på den plats där de har sina rötter. Så byggs en bro mellan generationerna.

Vi talar ofta om kulturarvet som något som måste bevaras, värdesättas och föras vidare. I dag är det inte enkelt: traditioner kan inte påtvingas någon, antingen älskar man dem eller inte.

Så länge sångerna ljuder här, danserna går, gamla berättelser återberättas och nya vänskapsband knyts, kommer berättelsen om estlandssvenskarna som levt längs våra kuster, på våra öar och uddar att leva vidare.

Ett stort tack till alla arrangörer, volontärer, medverkande, samarbetspartner och stödgivare samt till alla som deltog i hembygdsdagarna. Sådana dagar blir möjliga tack vare många människors engagemang och kärlek till sin hembygd.

Nuckö hembygdsdagar arrangerades med hjälp av Nuckö församling och Rickul/Nuckö Hembygdsförening samt med stöd av Estlands Kulturkapital och Lääne-Nigula kommun.

Vähipidu

Kräftskiva

29.08.2026

KARINA SIIMBERG

2x FOTO: KARINA SIIMBERG

Kui metsa vahel vohavad pohlad ning mustikad, hilissuvine päike paitab veel põski ja on tagumine aeg teha üks kerge suplus, tõstab rootslaste kalendreis pead üks suur suvelõpuüritus. Vähipidu ehk *kräftskiva* on traditsiooniline Rootsi pidu, mida peetakse augustis, kui algab vähipüügihooaeg. Nii kogunesime ka meie augustikuu viimasel laupäeval Paldiskis Peetri Tollis, et pidada maha üks labrakas.

När lingon och blåbär frodas i skogen, sensommarsolen fortfarande smeker kinderna och det börjar bli hög tid för ett sista uppfriskande dopp, dyker en av sensommarens stora höjdpunkter upp i svenskarnas kalendrar. Kräftskivan är en traditionell svensk fest som firas i augusti, när kräftsäsongen börjar. Så vi samlades även den sista lördagen i augusti på Peetri Toll i Paldiski för en rejäl fest.

Söömisega [loe: vähkide puhastamisega] on küll tükk tegemist, kuid maitseelamused on seda väärt: vähk on hõrk, delikaatselt mereannine ja kergelt magus. Saateorkestriks vähkide juurde kõlbab juua vaid akvaviiti. Viimase näol on tegemist kange alkoholiga, mida iseloomustavate nootidena tuuakse välja köömned ja apteegitill. Oma nime on jook saanud ladinakeelsest fraasist aqua vitae, mida võib tõlkida kui „eluvesi“. Nimega on tõepoolest kümnesse pandud: mida rohkem teinekord seda eluvett tarbida, seda suuremaid vägitegusid võtab mõni inimene õhtu edenedes ette. Kui lugejal tekkis nüüd hirm, kus jutt kulmineeruda võib, tuleb edasi lugeda, et teada saada.

Vähipidude traditsioon ulatub 19. sajandisse, kuid vähke tarbiti peentes õukondades varemgi. Ka akvaviit oli juba tolleks ajaks vähipidude raames kirjutamata reegliks kujunenud. Seda ilmestab rootsi karikaturist Albert Engström värvikalt oma 1922. aasta postris, mida kasutati alkoholikeelureferendumi raames. Plakat väidab, et akvaviidita ei kõlba ju vähke süüa!

Vähkide söömine on omaette kunst. Peened kombed tuleb siin ära unustada. Lihtsaim on vähke puhastada käte abil, ka kombitsad luristatakse sisust tühjaks. Lisaks imeliselt marineeritud jõevähkidele pakkus Peetri Tolli pererahvas meile muid teemakohaseid hõrgutisi: Västerbotteni juustuga pirukat ja koduaia köögiviljadest tomati-kurgisalatit. Kõik viis keele alla. Suure söömise ja joomise kõrvalt ei puudunud ka traditsiooniliselt vähipeol lauldud rootsikeelsed viisijupid.

Pärastlõunaseks tõmbenumbriks sai aga Peetri Tolli pererahva ettevalmistatud esitlus vanaaegsetest Paldiski ning Pakri saarte kaartidest. Tegemist oli tsaar Peeter I-le strateegiliselt oluliste piirkondadega: nimelt oli valitsejal plaan rajada maa-alale sõjasadam ja suur merekindlus. Pakri poolsaare ja Väike-Pakri vahele jääb Paldiski laht ning just selle ületamiseks plaaniti rajada hiiglaslik 2,6 kilomeetri pikkune muul. Peeter I müüs Pakri-unistust suurelt: terve uus linn, võimas sõjasadam ja kivist muul mandrilt Väike-Pakrile. Seetõttu on ka mitmel vanaaegsel kaardil justkui ühendus Mandri-Eesti ja Väike-Pakri vahel. Tegelikult valmis sellest vaid osa kindlustusest ning umbes 380 meetri pikkune muulilõik.

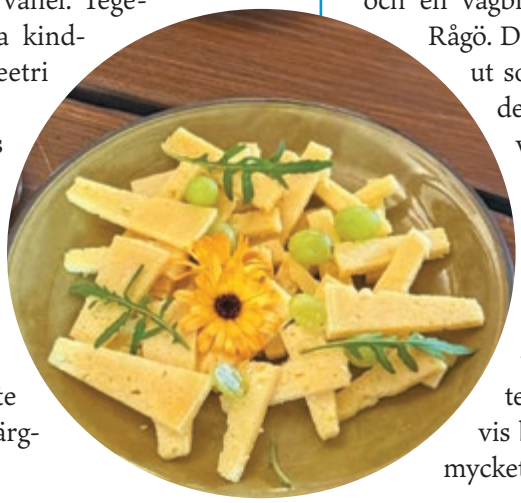

Sellises akadeemilises võtmes saigi pidu lõpetatud. Pererahva ajaloohuvi lõi meid pahviks! Kes loole vürtsikamat lõppu ootas, peab pettuma. Rootsi kombe kohaselt sai ikkagi kõike *lagom* võetud – mitte liiga palju, mitte liiga vähe. Järgmise korrani!

Själva ätandet [läs: skalandet av kräftorna] kräver visserligen en hel del arbete, men smakupplevelsen är värd besväret: kräftköttet är mört, har en fin skaldjurs smak och är lätt sött. Till kräftorna duger förstås inget annat än akvavit. Det är en stark spritdryck som framför allt kännetecknas av toner av kummin och fänkål. Drycken har fått sitt namn från den latinska frasen *aqua vitae*, som kan översättas till ”livets vatten”. Namnet träffar faktiskt mitt i prick: ju mer av detta livets vatten som inmundigas, desto större stordåd kan somliga få för sig att utföra allt eftersom kvällen fortskrider. Om läsaren nu börjar oroa sig för vart den här berättelsen är på väg, är det bara att läsa vidare för att få veta.

Kräftskivans tradition går tillbaka till 1800-talet, men kräftor åts vid fina hov redan tidigare. Även akvaviten hade vid det laget blivit något av en oskriven regel vid kräftskivor. Det illustrerade den svenska karikatyrtecknaren Albert Engström färgstarkt på sin affisch från 1922, som användes i samband med folkomröstningen om alkoholförbud. Affischen hävdar helt enkelt att kräftor inte går att äta utan akvavit!

Att äta kräftor är en konst i sig. Här får man glömma de fina manerna. Det enklaste är att skala kräftorna med händerna, och även klorna sugs förstås ur. Förutom de underbart marinerade flodkräftan bjöd värdparet på Peetri Toll på andra läckerheter som hör temat till: paj med Västerbottensost och tomat- och gurksallad med grönsaker från den egna trädgården. Allt smakade utsökt. Mitt bland allt ätande och drickande saknades förstås inte heller de traditionella svenska sångsnuttarna som hör kräftskivan till.

Eftermiddagens stora höjdpunkt blev dock en presentation som värdparet på Peetri Toll hade förberett med gamla kartor över Paldiski och Rågöarna. Det rörde sig om områden som var strategiskt viktiga för tsar Peter I: här planerade härskaren nämligen att anlägga en örlogshamn och en stor sjöfästning. Mellan Rågöhalvön och Lilla Rågö ligger Paldiskibukten, och tvärs över den planerade man att bygga en enorm, 2,6 kilometer lång vågbrytare. Peter I sålde in drömmen om Rågöarna med stora ord: en helt ny stad, en mäktig örlogshamn och en vågbrytare av sten från fastlandet till Lilla Rågö. Därför ser det också på flera gamla kartor ut som om det fanns en förbindelse mellan det estniska fastlandet och Lilla Rågö. I verkligheten färdigställdes bara en del av befästningarna och omkring 380 meter av vågbrytaren.

Och i denna akademiska anda fick festen också sitt slut. Värdparets historieintresse gjorde oss mållösa! Den som väntade sig ett mer pikant slut på berättelsen får alltså bli besviken. På svenskt vis blev det trots allt *lagom* av allt – inte för mycket och inte för lite. På återseende!

Nõval ja Aulepas rannarootslaste juuri otsimas

MEELI HUNT

Nõva on üks omamoodi siilukene maad, kus olid mõlemal pool – nii Vihterpalus kui ka Riguldis, Dirhamis, Österbys ja Pürksis – tihedalt rannarootslastega asustatud alad, kuid Nõval (vanadel kaartidel Newe) neid polnud. Miks see nii oli, on siiani paras pähkel, millele vastust pole. Lihtsalt ei olnud. Või kui oli, siis üksikud segapered.

Ühe rannarootsi juurtega mehe Nõvalt siiski leidsin, ent kahjuks jäin lootusetult hiljaks: Lembit Oruste lahkus elavate kirjast maikuus. Ajan juttu tema abikaasa Urve Orustega. Urve on hea jutuvestja ja oma vanuse kohta imelise mäluga.

„Lembitu vanaisa, kes siin pildil on, oli rannarootslane, perekonnanimega Holtsman. Hiljem eestistati see Tammisteks. Rohkem pilte vanaisast ei ole, sest ta viidi ära Siberisse ja sealt ta enam tagasi ei tulnud."

Lembitu ja Urve tutvus algas sünnipäevapeost, kuhu üks kolleeg oli oma värskelt sõjaväest tulnud kasupoja Lembitu kaasa võtnud. Kui pidu läbi sai, utsitas kolleeg Lembitut, et too Urve koju saadaks – väljas oli pime ja tee ääres kasvas paks mets. „Minul polnud mingit saatmist vaja, ma ei kartnud – seda ma turris olles ka ütlesin ning hakkasin astuma. Aga ega Lembitki kohe tulema hakanud, kuulsin, kui isa talle selja taga põrutas: „Igavene loru, oled sa mees või ei ole!" No ja siis me tulime: mina turtsusin nagu siil, no ja mis juttu sa sellise siiliga ajad! Kui maanteel sinna jõudsime, kust minu kodutee ära keerab, siis teatasin, et kõik, siitmaalt lähen edasi üksi."

2x FOTO: URVE ORUSTE ERAKOGU

Lucas käsutab, kuidas võrke sättida, vanaisa Lembit ilmselt kuuletub / *Lucas instruerar hur näten ska läggas ut, farfar Lembit verkar lyda*

Miks siis nii turtsuda oli vaja?

Olin Lembitu õega tuttav ja olin kuulnud, et tema vend Lembit olevat Hiiumaal, kus nad varem elasid, kõva elumees olnud. See mulle ei meeldinud, aga Lembit ei jätnud jonni – ja nii see lõpuks läks. Mäletan, et ta käis vana kombe kohaselt, kosjaviin kaasas, minu isalt nõusolekut küsimas, et tütrega leivad ühte kappi panna. Kui me abiellusime, palus ta luba võtta meie perekonnanimi, sest ta ei tahtnud vene nime – tema ema oli eestlane ja isa Vene ohvitser. No mis meil selle vastu sai olla! Nii saigi Lembit Oruste.

No oli siis loru?

Kus sa sellega, ei olnud! Väga töökas mees oli. Vahel ta nooremana ikka suurustas, et on üle Läänemaa mees. No siis panin ta paika ka! Elasime koos 56 aastat, kasvatasime üles kaks last … Aga tema oli nagu polkovniku lesk: tal olid kõik haigused, kopsufibroos, südamerütmihäired, diabeet ja veel mingi häda. Aga haiglasse ei tahtnud minna, ta tahtis surra oma kodus. Südame tõttu ta läkski, suri oma kodus mere ääres. Palus veel poega ja lapselast, et need läheksid merele ja tooksid talle mõne säina, et paneb kuivama. Lembitule maitses kuivatatud säinas. Istusime mere ääres ja mul läks silm märjaks, kui vaatasin, et tulevad poeg, pojapoeg ja pojapojapoeg. Hüüavad mere pealt: „Paps, tule vaata,

mis me sulle tõime!“ Oli räime ja säinast, nii et Lembitu soov sai täidetud. Võtab siis selle säina välja ja ütleb, et teie minge harutage võrgust räime. Kui me tagasi tulime, siis ta istus, telefon peos, ilmselt tahtis helistada, aga ei jõudnud. Pojapoeg elustas teda 40 minutit, kuni kiirabi kohale jõudis, aga teha polnud midagi. Lembit ütles mulle kunagi: „Urveke, ära kiirabisse helista, ma olen ammu enne läinud, kui see kohale jõuab.“ Ja oligi nii. Ja see oli ainuke lohutus – isegi kiirabi lohutas, nii et oli ilus äraminek. Tema soov lahkuda oma kodus kogu pere juures läks täide.

Kas Lembitul olid rannarootsi juured?

„Sellest ma rohkem ei tea rääkida, kui et ta vanaisa oli rannarootslane ja Lembitu ema ei osanud eesti keelt kuni neljanda eluaastani.

Nad kolisid Dirhamist ära ja ta ema pidi hakkama eesti keelt õppima, muidu rääkis ta ainult rootsi keelt. Nii et Lembitu vanaisa oli rannarootslane, ema oli passis ka rahvuselt rootslane, aga Lembit oli juba sünnitunnistusel eestlane. Ma vahel ikka pärisin, et kuidas Dirhamis elu oli, aga ema ei rääkinud. Oli nõukogude aeg ega juletud rääkida; küllap ei tahtnud ka rääkida, ilmselt oli valus. Lembitu ema abiellus Saksa sõjaväes teeninud Venemaa-eestlasega ja sai perekonna nimeks Jeršova. Nii et Lembit oli Jeršov, aga abielludes võttis minu nime – Oruste. Ta oli Nõva ajaloos esimene mees, kes julges naise nime võtta ja lisaks ämma-äiaga ühe katuse alla elama tulla! Kui Lembit oli 1-aastane ja ta väike õde polnud veel sündinud, viidi ta isa vangi. Ema kasvatas lapsi koos vanaemaga. Lembit nägi oma isa alles 8-aastaselt, aga rohkem nad ei kohtunudki. See jäi ainukeseks korraks, sest ema oli uuesti abiellunud ja sündis väikevend Rein.“

Kolm poissi kalavõrkudega / *Tre pojkar med fisknät*

Tänan Nõva Urvet ja kuigi meie Eesti-jutud on palju-palju pikemad, kui siin kirja pandu, siis ruttan edasi „väikevend“ Reinu ja tema abikaasa juurde, kes elavad Aulepas. Reinu abikaasa nimi on samuti Urve.

Kumb siis õige on, kas Aulepa või Dirslätt?

Helistan Auleppa. „Riguldi poolt tulles on teerist, kus ühele poole näitab Dirslätt, teisele poole Pürksi ja otse läheb Linnamäe,“ ütleb lahke naishääl telefonis ja juhatab mind edasi vana pritsikuurini, siis maakividest keldrist mööda, keerulist hargnevat külateed pidi põldude vahelt otse Urve ja Rein Ööveli majani. Taamal seisavad päikesepaistes Aulepa tuulikud. Kuidas siis nii, et on Aulepa, aga teeviit näitab Dirslätt?

Vastuse annab Eesti kohanimede raamat: Aulepa, küla Läänemaal, Noarootsi vallas, mõis, mille saksakeelne nimi oli Dirslet, 1540 a Dyrschleven, 1555 Dierschlecht, 1565 Degerslett, Digerslett, Dichersleth, 1726 Haudlepp, 1798 Haudlep. Aulepas asunud mõis eraldati Riguldist 1788, selle kõrval idas säilis samanimeline küla. Küla asus Sutlepa vakuse vanal keelepiiril ning sel oli nii eesti- kui ka rootsikeelne nimi. Eesti päritolu Aulepa nime peetakse vanemaks kui rootsi nime Dirslätt. Rootsikeelne nimi koosneb sõnadest diger ‘suur’ ja slätt ‘tasandik’.

Aga tagasi Urve-Reinu juurde, kes ootavad mind õunaaia veerel seisva traditsioonilise valgete aknaraamidega Kopli talu rootsipunase maja ees. Eeskojas korvis olevad õunad lõhnavad magusalt, köögis troonib vanaaegne ümmargune söögilaud, elutoa seintelt vaatavad vastu vanad perefotod. Taban end mõttelt: kas vanasti võis üks õdus rannarootsi pere elamine samasugune välja näha?

Aulepa Urve laotab lauale Rootsi Genist välja kirjutatud lehed. Reinu-Lembitu suguvõsa ulatub tagasi Tuksis, Bergsbys sündinud esiisa Herman Mickelsonini (1784–1895), kes abiellus Österbys sündinud Mari Mihlbergiga (1790–1859). Edasi tulevad Mihlbergide ja Westerbohmide pulmad ning laste sünnid, kuni kerkib esile nimi Eva Mihlberg-Holtsmann (1870–1952), sündinud Tuksis, seejärel poeg Eduard Holtsman (1901–? (teadmata, kadus vangilaagris või sõjas)), Eduardi tütar Erna Öövel-Holtsman ning nüüd jõuame Lembitu ja Reinuni.

Urve sugupuu on sama muljetavaldav: esivanemad Anders Thomann (1795–1843), kes on sündinud Haras, ja Eva Mickelson (1799–1875), kes on sündinud Österbys. Edasi riburadapidi perenimed, ikka Thomann (Hara), Saar (Väike-Nõmmküla), Krabba (Österby) kuni Urve ema Hirlandani. Juttu ajades selgus, et minu tädi Ruth oli Hirlanda pinginaaber ja minu kasuvanaema tütre abikaasa oli Reinu sugulane.

Sellega on lool ring peal ja juured välja selgitatud. Ikka ülimalt keeruline ja põnev on see Eestimaa rannarootslaste elu siin Läänemaal!

På jakt efter estlandssvenska rötter i Neve och Dirslätt

MEELI HUNT

Neve är en säregen liten landremsa, med områden på båda sidor – både i Vippal och i Rickul, Derhamn, Österby och Birkas – som var tätt befolkade av estlandssvenskar, medan det i Neve (på gamla kartor Newe) inte fanns några. Varför det var så är fortfarande en svår nöt att knäcka och någon förklaring finns inte. Det var bara så. Eller om det fanns några handlade det om enstaka blandfamiljer.

En man med estlandssvenska rötter hittade jag ändå i Neve, men tyvärr var jag hopplöst sent ute: Lembit Oruste gick bort i maj. Jag samtalar i stället med hans hustru Urve Oruste. Urve är en god berättare och har ett fantastiskt minne för sin ålder.

”Lembits morfar, som är med på den här bilden, var estlandssvensk och hette Holtsman i efternamn. Senare estnifierades namnet till Tammiste. Det finns inga fler bilder av morfar, eftersom han fördes bort till Sibirien och aldrig kom tillbaka.”

Lembit och Urve träffades första gången på ett födelsedagskalas där en kollega hade tagit med sig sin styvson Lembit, som nyligen kommit hem från militärtjänsten. När festen var slut manade kollegan på Lembit att följa Urve hem – det var mörkt ute och tät skog växte längs vägen. ”Jag behövde minsann ingen som följde mig, jag var inte rädd – och det sade jag också, uppretad som jag var, och började gå. Men Lembit hade inte heller särskilt bråttom efter mig. Jag hörde hur hans far röt åt honom bakom min rygg: ’Din eländiga slöfock, är du en karl eller inte!’ Nå, så gick vi då: jag fräste som en igelkott, och vad ska man prata om med en sådan igelkott! När vi kom till platsen på landsvägen där vägen hem till mig vek av, meddelade jag att det nu räckte. Härifrån går jag vidare ensam.”

Varför behövde du fräsa så?

Jag kände Lembits syster och hade hört att hennes bror, Lembit, hade varit en riktig kvinnokarl på Dagö, där de tidigare hade bott. Det tyckte jag inte om, men Lembit gav sig inte – och så gick det som det gick. Jag minns att han enligt gammal sed gick till min far med friarbrännvin för att be om lov att få dela livet med hans dotter.

FOTO: URVE ORUSTE'S PRIVATSAMLING

Urve 60. sünnipäev / *Urves 60-årsfest*

När vi gifte oss bad han om lov att ta vårt efternamn, eftersom han inte ville ha ett ryskt namn – hans mor var estniska och hans far var rysk officer. Och vad skulle vi ha haft emot det! Så blev han Lembit Oruste.

Var han då en slöfock?

Inte alls! Han var mycket arbetsam. När han var yngre skröt han ibland om att han var den främste karlen i hela Läänemaa. Då satte jag honom minsann på plats! Vi levde tillsammans i 56 år och uppfostrade två barn … Men han var som överstens änka: han hade alla sjukdomar – lungfibros, hjärtrytmrubbningar, diabetes och något annat elände därtill. Men han ville inte

åka till sjukhuset, han ville dö hemma. Det var hjärtat som till sist tog honom, och han dog hemma vid havet. Han bad ännu sonen och barnbarnet att gå ut på sjön och ta med några idar åt honom så att han kunde torka dem. Lembit tyckte om torkad id. Vi satt vid havet och jag fick tårar i ögonen när jag såg sonen, sonsonen och sonsonens son komma tillbaka. De ropade från sjön: ”Pappa, kom och titta vad vi har med oss till dig!” De hade både strömming och id, så Lembits önskan gick i uppfyllelse. Han tog fram idén och sade åt oss andra att gå och plocka strömmingen ur näten. När vi kom tillbaka satt han där med telefonen i handen. Han hade antagligen tänkt ringa, men hann inte. Sonsonen försökte återuppliva honom i 40 minuter tills ambulansen kom, men det fanns inget att göra. Lembit hade en gång sagt till mig: ”Lilla Urve, ring inte ambulansen, jag är borta långt innan den hinner hit.” Och så blev det. Det var den enda trösten – till och med ambulanspersonalen tröstade oss genom att säga att det hade varit ett vackert sätt att gå bort. Hans önskan att få dö hemma med hela familjen omkring sig gick i uppfyllelse.

Hade Lembit estlandssvenska rötter?

”Mer än så här kan jag inte berätta: hans morfar var estlandssvensk och Lembits mor kunde inte estniska förrän hon var fyra år.

De flyttade från Derhamn och hans mor blev tvungen att börja lära sig estniska, för dessförinnan talade hon bara svenska. Så Lembits morfar var estlandssvensk. Hans mor stod också som svensk i passet, men redan i Lembits födelseattest stod han som est. Jag brukade ibland fråga hur livet i Derhamn hade varit, men hans mor berättade ingenting. Det var sovjettid och man vågade inte prata; kanske ville hon inte heller. Det gjorde förmodligen ont. Lembits mor gifte sig med en est från Ryssland som hade tjänstgjort i den tyska armén och fick efternamnet Jersjova. Lembit hette alltså Jersjov, men när vi gifte oss tog han mitt namn – Oruste. Han var den första mannen i Neves historia som vågade ta sin hustrus efternamn och dessutom flytta in under samma tak som sin svärmor och sin svärfar! När Lembit var ett år gammal och hans lillasyster ännu inte var född sattes hans far i fängelse. Modern uppfostrade barnen tillsammans med mormodern. Lembit såg sin far först när han var åtta år, men de träffades aldrig mer. Det blev enda gången, eftersom modern hade gift om sig och lillebror Rein hade fötts.”

Jag tackar Urve i Neve, och även om våra samtal om livet i Estland är mycket, mycket längre än det som fått plats här, skyndar jag vidare till ”lillebror” Rein och hans hustru, som bor i Dirslätt. Även Reins hustru heter Urve.

Vilket är då det rätta namnet – Aulepa eller Dirslätt?

Jag ringer till Aulepa. ”När du kommer från Rickul finns det en vägkorsning där skylten visar Dirslätt åt ena hållet, Birkas åt det andra och rakt fram går vägen till Linnamäe”, säger en vänlig kvinnoröst i telefonen och leder mig vidare till det gamla brandskjulet, sedan förbi en jordkällare av gråsten och längs en komplicerad förgrenad byväg mellan åkrarna ända fram till Urve och Rein Öövels hus. I fjärran står vindkraftverken i Aulepa i solskenet. Hur kan det då vara Aulepa när vägskylten säger Dirslätt?

Svaret finns i boken om Estlands ortnamn: Aulepa är en by i Läänemaa, i Nuckö kommun, och en herrgård vars tyska namn var Dirslet; 1540 Dyrschleven, 1555 Dierschlecht, 1565 Degerslett, Digerslett, Dichersleth, 1726 Haudlepp och 1798 Haudlep. Herrgården i Aulepa avskildes från Rickul 1788, medan byn med samma namn fanns kvar öster om den. Byn låg vid den gamla språkgränsen för Sutleps vak och hade både ett estniskt och ett svenskt namn. Det estniska namnet Aulepa anses vara äldre än det svenska Dirslätt. Det svenska namnet består av orden diger, ”stor”, och slätt, ”slättmark”.

Men tillbaka till Urve och Rein, som väntar på mig framför Kopligårdens traditionellt rödmålade hus med vita fönsterkarmar, alldeles intill äppelträdgården. Äpplena i en korg i farstun doftar sött, i köket tronar ett gammaldags runt matbord och från vardagsrummets väggar blickar gamla familjefotografier mot oss. Jag kommer på mig själv med att undra: kan ett hemtrevligt estlandssvenskt hem ha sett ut ungefär så här förr i tiden?

Urve i Aulepa breder ut utskrivna blad från svenska Geni på bordet. Reins och Lembits släktlinje sträcker sig tillbaka till anfadern Herman Mickelson (1784–1895), född i Bergsby, som gifte sig med Mari Mihlberg (1790–1859), född i Österby. Därefter följer giftermålet mellan Mihlberg och Westerbom, och nya barn föds, tills namnet Eva Mihlberg-Holtsman (1870–1952), född i Bergsby, dyker upp. Sedan följer sonen Eduard Holtsman (1901–?; hans öde är okänt; han försvann i fängläger eller i kriget), Eduards dotter Erna Öövel-Holtsman och därefter kommer vi fram till Lembit och Rein.

Urves släktträd är lika imponerande: bland hennes förfäder finns Anders Thoman (1795–1843), född i Harga, och Eva Mickelson (1799–1875), född i Österby. Sedan följer en lång rad släktnamn: Thoman (Harga), Saar (Persåker), Krabba (Österby), fram till Urves mor Hirlanda. Under samtalet visade det sig dessutom att min faster Ruth hade suttit på samma skolbänk som Hirlanda och att min fostermormors dotters make var släkt med Rein.

Därmed är cirkeln sluten och rötterna utredda. Så oerhört komplicerat och fascinerande har ändå estlandssvenskarnas liv här i Läänemaa varit!

2x FOTO: PIRET ROBERG

Juta Holst, Külli Uustal, Lembe Maria Sihvre, Yngve Rosenblad, Marju Tamm, Kristina Rajando

Hans Pöhli sünnist möödus 150 aastat

150 år sedan Hans Pöhl föddes

JANA STAHL

Tavapäraselt antakse Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse kevadise koosoleku otsuse alusel medalid üle ühel suuremal suvisel kultuuriomavalitsuse üritusel, kuid kuna tänavu möödus 150 aastat Hans Pöhli sünnist, kelle nime medal kannab, siis otsustasime kokku kutsuda nii aunimetuse saajad kui ka varasemad aunimetuse „Eestirootslaste Kultuurikandja“ saajad, keda kümnendi jooksul on saanud kokku 26 (v.a organisatsioonid ja nende meeskonnad) – keskmiselt seega kaks kuni kolm medalit aastas. See aasta oli erandlik, sest nominente oli kokku kaheksa. Kultuurinõukogu otsustas anda medali kõigile kaheksale väärikale pärandi uurijale, talletajale ja tutvustajale. Sellel aastal olid nominendid-laureaadid Ola-Bert Söderlund Rootsist ja kogumiku „Rannarootslaste rahvarõivad“ seitse autorit: Külli Uustal, Helgi Põllo, Yngve Rosenblad, Marju Tamm, Kristina Rajando, Violetta Riidas ja Lembe Maria Sihvre. Kokku on teosel küll üheksa autorit, kuid oma senise tegevuse eest olid üheksast kaks juba tiitli omanikud – Ivar Rüütli ja Juta Holst.

Rannarootsi Muuseum oli kavandanud Hans Pöhli sünniaasta tähistamise 13. augustil, mis on rannarootslaste

Traditionsenligt delas medaljerna, efter beslut vid Estlandssvenskarnas Kulturförvaltnings vårmöte, ut vid något av kulturförvaltningens större evenemang under sommaren. Eftersom det i år var 150 år sedan Hans Pöhl, som gett medaljen dess namn, föddes, bjöd vi in både årets mottagare och tidigare mottagare av hederstiteln ”Estlandssvenskarnas kulturbärare”. Under ett decennium har sammanlagt 26 personer fått utmärkelsen, organisationer och arbetsgrupper inte medräknade. Vanligtvis delas två eller tre medaljer ut per år, men i år beslutade kulturrådet att tilldela medaljen till samtliga åtta nominerade: Ola-Bert Söderlund från Sverige samt sju av författarna till samlingsverket ”Estlandssvenskarnas folkdräkter”: Külli Uustal, Helgi Põllo, Yngve Rosenblad, Marju Tamm, Kristina Rajando, Violetta Riidas och Lembe Maria Sihvre. Två av verkets övriga författare, Ivar Rüütli och Juta Holst, hade redan tidigare tilldelats titeln.

Aibolands Museum hade planerat att uppmärksamma Hans Pöhls födelsedag den 13 augusti, två dagar före hans 150-årsdag, och i samband med detta ordnade vi en mottagning för medaljörerna. I den hek-

suurkuju sünnipäevast kaks päeva varem, kuid see ei takistanud meil just medalikandjaile vastuvõttu korraldamast. Suvise kalendri kiires rütmis ei saanud kahjuks kõik kohale tulla – kolmele laureaadile saame medalid üle anda hiljem.

Hans Pöhl elas 15. augustist 1876 (vana kalendri järgi 2. august) kuni 22. jaanuarini 1930. Tema tegevusest andis ülevaate Margareta Hammerman. Hans Pöhl pühendas oma lühikeseks jäänud elu rannarootslaste hariduse edendamisele ja Läänemere-üleste kontaktide loomisele – seegi kirjeldab ainult üht osa tema viljakast tegevusest. Tema tegevusest annab ülevaate teos „Hans Pöhl – rannarootslaste eestvõitleja", mis ilmus 2010. aastal SOV Rootsi väljaandena eesti ja rootsi keeles.

Tutvustamaks suurmehe elu ja tegevust põhjalikumalt, olime kutsunud sellest tutvustavat ettekannet tegema Margareta Hammermani, kes on eelpool toodud raamatus kirjutanud Hans Pöhli õpinguist Rootsis, Peterburgis ja Inglismaal, kuid kes ettekande tarbeks teemat veelgi laiendas. Tõlk Kaja Sakk tõlkis jooksvalt Margareta ettekannet neile, kes seda vajasid, eesti keelde, et saartelt tulijad saaksid õigel ajal koduteele asuda.

Elna Siimberg jutustas lühidalt rinnamedali saamisloost. Oli ju medal algusaastail sportlastele antavate medalite tüüpi, mis kippusid lauasahtlisse jääma. Medal oli suur ja raske. Selleks, et medalit saaks soovi korral rinnas kanda, tuli seda kergemaks teha. Nii ongi medal täna vähendatud kujul, kuid sama sisukas kui varem. Organisatsioon ei tee aunimetuse kandjaist omamoodi pingerida – kõige esimene tiitel on samaväärne viimasega. Medali looja on Vambola Mets ja rinnamedali töötas välja OÜ Miniplast.

Kuid tähtsaimad on selles artiklis ikkagi tänavused tunnustuse saajad. Ola-Bert Söderlund on alates aastast 2021 toetanud nii SOV suguvõsauurijate rühma kui ka Facebooki gruppi „Balti põgenikelaevad", jagades teavet 1940.–1944. aastal Rootsi saabunud põgenike kohta. Ta on pildistanud ja skaneerinud tuhandeid dokumente nii Rootsi, Eesti kui ka Soome arhiivides, vastamaks seejärel järeltulijate küsimustele selle kohta, millal, kuidas ja kuhu nende sugulased Rootsi saabusid. Kristina Rajando, Marju Tamm, Yngve Rosenblad, Külli Uustal, Violetta Riidas, Helgi Põllo ja Lembe Maria Sihvre on teose „Rannarootslaste rahvarõivaraamat" seitse autorit, kes on kõik rahvarõivauurijad ja enamasti ise käsitöölised, kes lisaks oma igapäevasele tööle tegid kogumiku koostamiseks ühe aasta jooksul arhiiviuuringuid ning kirjutasid Aibolandi piirkondadest põhjalikke artikleid. Raamat võtab kokku 20 aasta pikkuse uurimistöö tulemused.

Eestirootslaste Kultuuriomavalitsusel on hea meel selle üle, et asjalikke ja tegusaid isikuid on nii meie kogukonnas kui ka rannarootsi pärandi sõprade seas palju.

tiska sommarkalendern hade inte alla möjlighet att närvara och tre av pristagarna kommer därför att få sina medaljer vid ett senare tillfälle.

Hans Pöhl levde från den 15 augusti 1876 (den 2 augusti enligt den gamla kalendern) till den 22 januari 1930 och ägnade sitt alltför korta liv åt att främja estlandssvenskarnas utbildning och skapa kontakter över Östersjön – och även detta beskriver bara en del av hans omfattande verksamhet. En översikt över hans gärning ges i boken ”Hans Pöhl – estlandssvenskarnas förkämpe”, som utkom 2010 på estniska och svenska och gavs ut av SOV Sverige.

Margareta Hammerman, som i boken skrivit om Hans Pöhls studier i Sverige, Sankt Petersburg och England, gav under dagen en fördjupad bild av hans liv och verksamhet. Kaja Sakk tolkade föredraget fortlöpande till estniska, så att deltagarna från öarna kunde påbörja sin hemresa i tid.

Elna Siimberg berättade kort om medaljens historia. De första medaljerna var stora och tunga och blev därför ofta liggande i en skrivbordslåda. För att utmärkelsen skulle kunna bäras utvecklades dagens mindre bröstmedalj, med samma innehåll och betydelse som tidigare. Organisationen gör ingen inbördes rangordning bland mottagarna av hederstiteln – den allra första titeln är lika mycket värd som den sista. Medaljen skapades av Vambola Mets och bröstmedaljen utvecklades av OÜ Miniplast.

Det viktigaste är ändå årets mottagare. Sedan 2021 har Ola-Bert Söderlund bistått både SOV:s släktforskargrupp och Facebookgruppen ”Baltiska flyktningbåtar” genom att dela information om flyktingar som anlände till Sverige 1940–1944. Han har fotograferat och skannat tusentals dokument i arkiv i Sverige, Estland och Finland och hjälpt människor att hitta uppgifter om när, hur och var deras släktingar anlände till Sverige.

Kristina Rajando, Marju Tamm, Yngve Rosenblad, Külli Uustal, Violetta Riidas, Helgi Põllo och Lembe Maria Sihvre är sju av författarna till ”Estlandssvenskarnas folkdräkter”. Samtliga är folkdräktsforskare och de flesta även hantverkare. Under ett år genomförde de arkivstudier och skrev ingående artiklar om de olika områdena i Aiboland. Boken sammanfattar resultaten av tjugo års forskning.

Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning gläder sig åt att det finns så många kunniga och handlingskraftiga personer både inom vår gemenskap och bland vänner av det estlandssvenska kulturarvet.

3x FOTO: KAI SOMMER

Lõbus transport lahtise veoautoga / *Roligt med transport i en öppen lastbil*

Kolmas rootsi keele laager Eesti põhikoolide õpilastele

KAI SOMMER
rootsi keele õpetaja
Ruhnu põhikool*

Räägitakse, et Ruhnu ajalugu sai alguse sellest, kui üks Skandinaavia viikingilaev Ruhnu rannikul mõõna ajal kinni jäi. Ole ettevaatlik, sest sama võib juhtuda sinuga! Ka sina võid Ruhnut külastades siia kinni jääda – saarele, mis asub Liivi lahes ja kuulub Eestile.

Olen jälle siin, astun Ruhnu saarel maale. Seekord on teeleasumisajend rootsi keele laager ning koos minuga on kakskümmend neli reisikaaslast viiest koolist: Abja gümnaasiumist, Emmaste põhikoolist, Käina koolist, Noarootsi koolist ja Tallinna Kristiine gümnaasiumist. Enamik neist pole kunagi varem saarel käinud. Kokku saab meid kakskümmend üheksa – ruhnlased ootavad juba Ringsu sadamas.

Juuni on alles alanud, kuupäevad on kuuenda kuu 8.–13. päev ja aasta on 2026. Külli ja Marika tervitavad meid sildiga „Välkommen“ ning tunneme end tõepoolest teretulnuna. Hiljem leiab silt endale koha pesunööril ja seejärel magamistoa seinal, et olla kaitstud öise niiskuse ning võimalike tormide eest. Teretulnuna tunneme end kuni siinviibimise lõpuni. Imeline!

Laager toimub kolmandat korda. Esimene keelelaager toimus Noarootsis 2022. aasta juunis ja teine Emmastes 2025. aasta juunis. Mõtte pakkuda Eesti põhikoolide õpilastele keelelaagreid algatas Eva-Tiina Põlluste. Tema juhtis laagrit Noarootsis ning seejärel võttis Emmaste

põhikool koos rootsi keele õpetajate Merje Kikase ja Ivi Telleriga initsiatiivi korraldada õppetööd hoopis teistsugusel viisil kui koolis tavaks. Keelelaagri mõte on lisaks tutvustada osalejatele paika, kus laager toimub – seni on need olnud seotud eestirootslaste asualadega. Lisaks sellele on oluline roll vaba aja tegevustel.

2026. aastal on Ruhnu kord. Tunne on selline – nüüd või mitte kunagi. Kõik vajalikud tükid on paigas, et selline ettevõtmine võiks teoks saada. Kauem enam oodata ei saa. Loomulikult on takistusi, enamasti majanduslikke, kuid meeskonnana (Külli, Marika ja Kai) oleme otsustanud oma unistuse Ruhnus laagrit korraldada ellu viia. Kas midagi sellist ka tulevikus toimub, näitab aeg.

Soe vastuvõtt Ringsu sadamas / *Ett varmt välkommen i Ringsu hamn*

Laager ise on lõbus. Sadamast külla sõidutatakse meid lahtise veoautoga, mis osalejatele väga meeldib, sest see on lõbus, enamiku jaoks uus ning sellel on oma ajalooline taust. Pärast laagrit sõidame sadamasse tagasi sama transpordivahendiga, nii et seda võimalust saab nautida lausa kaks korda. Lisaks sõidutatakse meid saarel selliste sõidukitega ringi, et saaksime saart lähemalt vaadata ja seda paremini tundma õppida – niisiis ekskursioon lahtise veoautoga, mis täiendab kenasti koduloouurija Marika Reintami juhitud jalgsimatka. Saar oli ju kuni 1944. aastani rootsikeelne, nii et vaadata ja teada saada on palju. Uute teadmiste kontrollimiseks toimub meil õhtul ka viktoriin, seega tasub tähelepanelikult kuulata, mida Marika räägib. Tore on näha, kui hoolikalt kuulajad Marika juhitud ringkäigul tähele panevad ja märkmeid teevad. Noored entusiastid näevad välja nagu üliõpilased. Viktoriini võitis Abja gümnaasium. Palju õnne!

Vanas kirikus / *I gamla kyrkan*

Programmis on meil ka iidsed Ruhnu mängud pass mjul ja leik mjul. Seekord viib mängud läbi Johannes Halberg, sest spordiajaloolane Isak Lidström ei saa kohal olla – see-eest peab viimane veebis loengu ja selgitab meile rootsi keeles, milliste mängudega on tegemist. Nii nagu vanasti, õmbleme ka meie mängudeks ise nahkpallid. Kultuuripärandi ekspert, käsitööõpetaja ning ühtlasi rootsi keele abiõpetaja Külli Uustal õpetab meile, kuidas teha ilusaid nahkpalle. Mjulkovlor ehk löögikurikad on varem valmis meisterdatud.

Ja siis keel. Loomulikult õpime peamiselt rootsi keelt ning teeme seda laulmise ja liikumise ning mängu, piltide ja jutustamise kaudu. Rootsi keele õppimine on ju peamine eesmärk. Kuid see pole veel kõik. Õpime veidi ka *runska*'t, kohalikku keelt, mida räägiti saarel kuni 1944. aasta põgenemiseni. Praegu on Rootsis alles vaid mõni üksik *runska* kõneleja. Foneetik ja Ruhnu murraku rahvusvahelise uurimisrühma juht Eva Liina Asu tutvustab meile seda teemat väga huvitavalt.

Programmis on muudki põnevat: Ruhnu filmide õhtu ja Frida F. Ingesdatteri kontsert Ruhnu uues kirikus. Frida mängib nii hiiu kannelt kui ka orelit. Hiiu kannel, millel ta mängib, on vaid paar nädalat vana ning ta on selle ise valmistanud. Norratar on nimelt hiiu kandle meister ning restaureerib ka oreleid. Liise talu lastejooksuvõistlus korraldatakse meile spetsiaalselt, sest tavaliselt on võistlus alates 2018. aastast toimunud mai lõpus. Meie laagri võitja on Pauliine Amanda Martin Emmaste põhikoolist. Palju õnne! Kiiremad jõuavad ujuma minna kas Limo või Kuunsi randa. Kiired just seepärast, et programm on tihe.

Meie tegevustele annab eriti olulise tähenduse

see, et meid külastavad põliste ruhnlaste järeltulijad Ellen Jäger ja Leif Strömfelt koos abikaasa Susannega. Nii tunneme end tõepoolest omavahel seotuna – praegused laagris osalejad ja need, kes on varem saarel elanud.

Keelelaagrid on olulised ka õpetajatele, sest õpime üksteiselt, saame vahetada ideid ning koguda uusi mõtteid ja töövõtteid. Mulle on see olnud peamine motivatsioon osalemiseks. Uute meetodite rakendamine klassiruumis järgneva õppeaasta jooksul on muutnud minu tunnid mitmekesisemaks ja seda kõike tänu neile kokkusaamistele.

Keeletunnis / *I en språklektion*

Olen väga tänulik, et laager teoks sai. Kunagi ei tea, millal on jälle võimalik Ruhnus uut keelelaagrit korraldada, seetõttu oli eriti oluline see just tänavu ära teha. Minu sügavaim tänu kuulub Külli Uustalile ja Marika Reintamile, kes tegid unistuse elluviimise võimalikuks. Need kaks daami tegid tohutult palju. Samuti olen tänulik rootsi keele õpetajaile Kersti Kutserile (Abja gümnaasium) ja Merje Kikasele (Emmaste põhikool), kes olid laagris koos oma õpilastega, andsid keeletunde ning aitasid kohapeal palju muuga. Olen tänulik Ruhnu vallale ja Ruhnu põhikooli direktorile Gätlin Juhkenile. Tänu neile saime mõistlikes tingimustes ööbida.

Südamlik tänu kõigile,

kes laagrit korraldasid ja toetasid. Hanna tuli koju väga õnnelikuna ja jagas ainult positiivseid emotsioone. Ta kiitis õpetajaid, kõiki inimesi, kellega ta laagris kohtus, ning põnevaid tegevusi, milles osales. Ta jäi laagriga väga rahule.

See, mida te laste heaks teete, on väga oluline. Sellised laagrid avardavad laste silmaringi, pakuvad uusi kogemusi, tugevdavad enesekindlust ja annavad motivatsiooni. Just selliseid sisukaid ja arendavaid ettevõtmisi on lastele vaja.

Ave Grenberg, Hanna ema

Laager poleks saanud toimuda ilma meie suurtoetaja Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuseta, samuti ruhnlaste ühingu ja Riksföreningen Sverige-kontakti toetuseta. Oleme ääretult tänulikud! Ilma teieta poleks see kõik saanud sündida. Imeline, kui mõistetakse, kui oluline see on, ning aidatakse kaasa noorte arengule.

Meil olid ka lastele tagasisidelehed ning saime teada, et kõige rohkem meeldis lastele sõita lahtise veoautoga, eriti ekskursiooni ajal. See on täiesti mõistetav, sest tegemist on millegi väga erilisega, mida tänapäeval kuigi sageli teha ei saa ning mis mandril on koguni keelatud. Lastele meeldis ka toit: hommikusöök sai lausa kaheksa punkti viiest. Kooli kokk Merit Hunt pani meid hommikusööki tõeliselt nautima. Viimase hommikusöögi juurde kuulusid muu hulgas kaneelisaiad, mida kaunistasid Rootsi kokteililipukesed. Lapsed hindasid ka tavapärasest erinevaid tunde, kus oli palju mängu ja liikumist.

Lapsed õppisid loomulikul viisil rootsi keelt, uusi sõnu ja lausete moodustamist, aga ka Ruhnu ajalugu, kultuuri, keelt ja mõtteviisi.

Ruhnlastel oli huvitav teada saada, millisena nende külalised Ruhnut näevad. Marika juhtis selleteemalist arutelu ning selle üle koos mõtiskleda oli väga huvitav. Lapsed mainisid sageli, et ruhnlased on väga lahked ja viisakad ning ütlevad tere isegi neile, keda nad ei tunne. Seda hinnati kõrgelt ja see tekitas tunde, et ollakse teretulnud. Huvitav oli ka see, et kirikus leidub rootsikeelseid tekste ning ka kohanimed on rootsi keeles. Saarel oli teistsugune seegi, et seal pole apteeki, suuri kaubanduskeskusi ega korrusmaju.

Õhtul, kui laager on lõppenud, saadab kolleeg mulle sõnumi, milles kirjutab, et tema õpilased ei taha magama minna, vaid tahavad tagasi Ruhnu sõita. Mida?! Kas see on juba juhtunud? Kas ka nemad on siia kinni jäänud nagu mina? Oleksin pidanud laagris osalejaid enne pisut põhjalikumalt hoiatama.

Nii et mõtle hoolega, enne kui Ruhnus maale astud. Võib juhtuda, et jääd siia kinni nagu esimene viikingilaev.

* Õpetajana töötab Kai Pärnus ja annab Ruhnu põhikooli õpilastele tunde enamasti veebitsi.

Tredje språklägret i svenska för elever i estniska grundskolor

KAI SOMMER
Svensklärare
Runös Grundskola*

Det sägs att Runös historia började med att ett skandinaviskt vikingaskepp blev fast i tidvatten i Runös kust. Var försiktig – samma sak kan hända dig! Du kan också bli fast om du besöker Runö, en ö som ligger i Rigabukten och tillhör Estland.

Nu är jag där igen, stiger i land på Runö. Den här gången gäller det ett språkläger i svenska och med mig är det tjugofyra andra resenärer från fem olika skolor – Abja Gymnasium, Emmaste Grundskola, Käina Skola, Nuckö Skola och Tallinna Kristiine Gümnaasium. De flesta har aldrig varit på ön. I sammanlagt blir vi tjugonio personer – runöbor väntar redan i Ringsu hamn.

Det är i början av juni, datumen är 8-13 i den sjätte månaden och året är 2026. Külli och Marika välkomnar oss med skylten Välkommen och vi känner oss verkligen välkomna. Skylten får sedan sin plats i tvättlinan och efter det på väggen i sovsalen för att vara skyddad mot nattens fukt och möjliga stormar. Välkomna känner vi oss ända till slutet av vår vistelse. Härligt!

Lägret är den tredje. Det första språklägret ägde rum i Nuckö, juni 2022 och det andra i Emmaste på Dagö i juni 2025. Personen bakom idén att erbjuda språkläger för elever i estniska grundskolor är Eva-Tiina Põlluste. Det var hon som ledde lägret i Nuckö och efter det tog Emmaste Grundskola med svensklärare Merje Kikas

Keelelaager 2026 / *Språkläger 2026*

och Ivi Teller initiativet att arrangera studiepass på ett en hel del annorlunda sätt än man lär sig i skolan. Språklägers tanke är också att presentera stället där det hålls, hittills knytna till estlandssvenskarnas områden, åt deltagare. I tillägg till det spelar fritidsaktiviteter en viktig roll.

2026 är det dags för Runö. Känslan är – nu eller aldrig. Alla bitar står på plats att ett sådant evenemang kan bli i verklighet. Längre än så kan man inte vänta. Så klart finns det hinder, för det mesta ekonomiska, men som ett team (Külli, Marika och Kai) har vi beslutat oss att förverkliga vår dröm – att genomföra lägret på Runö. Om något sådant kan hända i framtiden, visar tiden.

Marika Reintam, Külli Uustal

Självaste lägret är roligt. Vi blir skjutsade från hamnen till byn i en öppen lastbil, vilket blir mycket uppskattat av deltagarna för det är roligt, nytt för de flesta och har sina historiska grunder. Tillbaka till hamnen efter lägret har vi samma transportmedel så att man kan njuta möjligheten två gånger. I tillägg till detta körs vi runt i sådana fordon och vi kan ta en lite närmare titt och få en bredare bild på ön. Alltså sightseeingtur i en öppen lastbil, vilket kompletterar fint rundturen till fots som hembygdsforskaren Marika Reintam är ansvarig för. Ön var ju svensktalande ända fram till 1944 så det är mycket att se och få veta. På nya kunskaper har vi också frågesport på kvällen så det är bäst att lyssna väl vad Marika berättar om. Det är roligt att se hur noga åhörare lyssnar och antecknar då Marika leder turen. De unga åhörarna ser ut som högskolestudenter eller mer än så. Och vinner frågesporten det gör Abja Gymnasium. Gratulationer!!!

I programmet har vi också de urgamla Runö spelen pass mjul och leik mjul. Den här gången är det Johannes Halberg som genomför spelen för sporthistorikern Isak Lidström kan inte vara med, men Isak har föreläsning via nätet och förklarar oss i svenska vad det är för spel det handlar om. Och som man har gjort tidigare i historien syr vi själv våra skinnbollar för spelen. Det är kulturarvsexperten och slöjdläraren, samt biträdande svenskläraren Külli Uustal som undervisar oss hur man gör och får fina skinnbollar. Mjulkovlor dvs slagträn har blivit slöjdade tidigare.

Och sedan språket. Så klart har vi svenska som vi lär oss för det mesta och vi gör det genom sång, rörelse och lek, bild och berättelse. Att lära sig svenska är ju huvudmålet. Men det är mer än så. Vi lär oss också lite av runska, det lokala språket talat på ön ända fram till flykten 1944. Nu är det bara några få talare kvar i Sverige som kan runska. Fonetikern och ledaren för runömålets internationella forskargrupp Eva Liina Asu presenterar oss mycket intressant detta tema.

Det är också annat intressant i programmet – Runö filmers kväll, Frida F. Ingesdatters konsert i Runös nya kyrka. Frida spelar både talharpa och orgel. Talharpan hon spelar är bara ett par veckor gammal och hon själv har gjort sin instrument. Norskan är nämligen talharpamakare och restaurerar också orglar. Liise gårdens löptävling för barn är arrangerad speciellt för oss för vanligtvis äger tävlingen rum i slutet av maj sedan 2018. Vår lägrets vinnare är Pauliine Amanda Martin från Emmaste Grundskola. Grattis, grattis, grattis!!! De som är snabba kan gå och bada antingen i Limo eller Kuunsi strand. Snabba därför att programmet är tätt.

En extra viktig prägel sätts på våra aktiviteter då vi blir besökta av runöborns äkta ättlingar Ellen Jäger och

Ett hjärtligt tack

till alla som har arrangerat och stött lägret. Hanna kom hem och var mycket lycklig och delade enbart positiva emotioner. Hon prisade lärare, alla människor hon mötte på lägret, spännande aktiviteter där hon deltog i. Hon blev mycket nöjd med lägret.

Det ni gör för barn är mycket viktigt. Sådana läger vidgar barns synvinkel, erbjuder nya erfarenheter, stärker självförtroendet och ger motivation. Just sådana innehållsrika och utvecklande företagande krävs för barn.

Ave Grenberg, Hannas mor

Leif Strömfelt med sin fru Susanne. Så vi känner oss verkligen sammanknytna – nuvarande lägrets deltagare och de som har bott tidigare på ön.

Språkläger är viktiga också för lärare för vi lär oss från varandra, kan byta idéer och samla nya tankar och arbetsknep. För mig personligen har det hittills varit den främsta motivationen att delta. Att sedan praktisera det nya i klassrummet under kommande läsåret har gjort mina lektioner mer varierande och allt detta tack vare dessa sammankomster.

Jag är mycket tacksam för att lägret blev av. Man vet ju aldrig när man kan arrangera ett nytt språkläger på Runö. Därför var det extra viktigt att få det gjort i år. Mina djupaste tacksägelser är till Külli Uustal och Marika Reintam som gjorde det möjligt att förverkliga drömmen. Det var jättemycket dessa två damer gjorde. Likaså är jag tacksam till svensklärare Kersti Kutser (Abja Gümnaasium) och Merje Kikas (Emmaste Põhikool) som var på lägret med sina elever och undervisade i språklektioner och hjälpte till med mycket annat på plats. Jag är tacksam till Runös kommun och Gätlin Juhken, rektorn i Ruhnu Põhikool. Tack vare dem fick vi bo rimligt.

Lägret kunde inte bli av om vi inte hade vår storstödjare Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning, samt Runöborns Förening och Riksföreningen Sverigekontakt. Vi är ytterst tacksamma!!! Utan er kunde det hela inte ha skett. Underbart om man förstår hur viktigt det är och hjälper till ungdomarnas utveckling.

Vi hade också responsblad för barnen och vi fick veta att barnen tyckte mest om att åka öppen lastbil, speciellt sightseeing. Det är rätt förståeligt för det är något helt säreget man inte gör så ofta nyförtiden och det är även förbjudet i fastlandet. Barnen tyckte också om mat. Frukosten fick t.o.m. 8 poäng utav 5. Skolkocken Merit Hunt fick oss verkligen njuta av frukostar. Den sista frukosten bestod bland annat av kanelbullar, prydda med svenska cocktailflaggor. Barnen uppskattade också annorlunda lektioner med mycket lek och rörelser.

Det som barnen lärde sig var så klart svenska, nya ord och hur man skapar meningar, men också Runös historia, kultur, språk och tankesätt.

För runöbor var det intressant hur deras besökare ser Runö. Marika ledde temat för att få veta det och det var mycket intressant att tänka på saken tillsammans. Barnen nämde ofta att runöbor är mycket snälla, artiga och säger „Hej!” även till dem de inte känner. Det uppskattades högt och kändes välkomnande. Intressant var också att i kyrkan finns det texter i svenska, likaså ortnamn står i svenska. Det som var annorlunda på ön är att det inte finns apotek, stora köpcentrum heller flervåningshus.

Kuidas mängida leik mjuli? / *Hur spelas leik mjul?*

På kvällen då lägret är slut skickar en kollega en meddelande där det står att hennes elever inte vill gå och sova utan vill åka tillbaka till Runö. Vad?! Har det redan hänt? Har också de blivit fast som jag? Jag borde ha varnat lägerdeltagarna lite noggrannare i förväg.

Så att tänk först noga innan du stiger i land på Runö. Det kan hända att du blir fast som den första vikingabåten.

* Som lärare sitter Kai i Pärnu och har för det mesta online lektioner med elever i Runö Grundskola.

FOTO: JANA STAHL

Sofia Joons, Isak Lidström

Raamatuesitlus Rannarootsi Muuseumis

JANA STAHL

7. augustil toimus Rannarootsi Muuseumis raamatuesitlus. Raamat sündis loomuliku jätkuna Haapsalus 2024. aasta 29.–30. augustil toimunud konverentsile, kus rannarootsi pärandit uurinud teadurid esitlesid põnevaid uurimisteemasid enda valdkonnas. Konverentsi üks eesmärke oli teadurite võrgustiku tugevdamine, viimaks edasi eri valdkondade uurimistöid.

Raamatu „Åter till Aiboland“ („Tagasi Aibolandi“) koostajad on sellele viimase lihvi andnud Isak Lidström ja Ingvar Svanberg. Siia on koondatud rida esseesid juba varem mainitud konverentsi ettekandeist ja lisatud uusi. Eessõnas mainitakse, et initsiatiiv raamatu koostamiseks tuli Jörgen Hedmanilt, Isak Lidströmilt ja Daniel Sävborgilt.

Raamatusse on koondatud järgmised esseed:

- Tagasi Aibolandi – autor Isak Lidström;
- Eestirootslased: väga vana ajalugu – Anders Kaliff;
- Kontaktid Rootsi ja Eesti vahel alates kiviajast kuni keskajani – Jonathan Lindström;
- Rootslased Eestis ja nende õiguslik seisund – Jörgen Hedman;
- Ootamatud eelised vastuoludega 1930-ndate „kuldajastul” – Glenn Kranking;
- Eestirootslaste põgenemise jäljed – Mirja Arnshav;
- Kadunud kultuur, kadunud oskused – Ingvar Svanberg;
- Järelmälestuste poeetika – Maryam Adjam;
- Eestirootslaste identiteedivormid laulude kui vahenditega – Sofia Joons;
- Tomas Gärdström kui rahvaluulekoguja ja tema üleskirjutused rannarootslaste rahvauskumuste kohta – Tommy Kuusela;
- „Mjün brükas poaske opa Rün“ (keele- ja spordiajaloo vaatenurgad Ruhnu traditsioonilisele pallimängule) – Isak Lidström, Ida Västerdal ja Henrik Rosenkvist.

Toimetaja Claes Levinssoni tutvustuses on raamatukaanel välja toodud Göran Hoppe tsitaat: „Kokkuvõttes on artiklikogumik põnev lugemine laiemale lugejaskonnale, olles samal ajal oluline panus selle seni vähe tuntud rahvusrühma uurimisse.“

Veebis on võimalik teos alla laadida pdf-failina, aga raamatu saab ka endale Rannarootsi Muuseumist soetada.

Kõik, kel õnnestus tol päeval esitlusel osaleda, said lisaks meeleolukale raamatututvustusele kuulata Sofia ja Isaki esituses Aibolandi rahvalikke viise ning väikese üllatusena ka paari pala Pakreilt.

Lae raamat alla siit:
Ladda ner boken här:

2x FOTO: JANA STAHL

Raamatuesitlusel anti üle uuenenud Hans Pöhli medalid Nils Sjölundile, Sofia Joonsile ja Arnold Lindgrenile / *Vid bokpresentationen överlämnades de förnyade Hans Pöhl-medaljerna till Nils Sjölund, Sofia Joons och Arnold Lindgren*

Bokpresentation på Aibolands Museum

JANA STAHL

Den 7 augusti hölls en bokpresentation på Estlandssvenskarnas museum. Boken blev en naturlig fortsättning på den konferens som ägde rum i Hapsal den 29–30 augusti 2024, där forskare som studerat det estlandssvenska kulturarvet presenterade spännande forskningsämnen inom sina respektive områden. Ett av konferensens syften var att stärka forskarnas nätverk för att driva forskningen inom olika områden framåt.

Boken ”Åter till Aiboland” har fått sin slutliga utformning av redaktörerna Isak Lidström och Ingvar Svanberg. Här har ett antal essäer baserade på föredrag vid den tidigare nämnda konferensen samlats, tillsammans med nya bidrag. I förordet nämns att initiativet till boken kom från Jörgen Hedman, Isak Lidström och Daniel Sävborg.

Boken innehåller följande essäer:

- Åter till Aiboland – Isak Lidström;
- Estlandssvenskarna: en mycket gammal historia – Anders Kaliff;
- Kontakter mellan Sverige och Estland från stenåldern till medeltiden – Jonathan Lindström;
- Svenskarna i Estland och deras rättsliga ställning – Jörgen Hedman;
- Oväntade fördelar med motsättningar under 1930-talets ”guldålder” – Glenn Kranking;
- Spår efter estlandssvenskarnas flykt – Mirja Arnshav;
- Förlorad kultur, förlorade kunskaper – Ingvar Svanberg;
- Efterminnenas poetik – Maryam Adjam;
- Estlandssvenska identitetsformer med sånger som redskap – Sofia Joons;
- Tomas Gärdström som folklorist och hans uppteckningar om estlandssvensk folktro – Tommy Kuusela;
- ”Mjün brükas poaske opa Rün” (språk- och idrottshistoriska perspektiv på Runös traditionella bollspel) – Isak Lidström, Ida Västerdal och Henrik Rosenkvist.

I redaktören Claes Levinssons presentation återges på bokomslaget ett citat av Göran Hoppe: ”Sammantaget är artikelsamlingen en spännande läsning för en bredare läsekrets, samtidigt som den utgör ett viktigt bidrag till forskningen om denna hittills föga kända folkgrupp.”

Boken kan laddas ner som pdf på nätet, men den går också att köpa på Aibolands Museum.

Alla som hade möjlighet att delta i presentationen den dagen fick, förutom en inspirerande presentation av boken, lyssna på folkliga melodier från Aiboland framförda av Sofia och Isak och, som en liten överraskning, även på ett par låtar från Rågöarna.

2x FOTO: JANA STAHL

Vormsi 36. olavipäev

JANA STAHL

Vormsi Püha Olavi kiriku taaspühitsemise 36. aastapäeva pidulikul jumalateenistusel teenisid EELK piiskop Anti Toplaan, EELK piiskop emeeritus Tiit Salumäe, EELK Lääne praostkonna praost Kaido Saak, Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson ja EELK Vormsi Püha Olavi koguduse õpetaja Ants Rajando. Organist oli Lia Salumäe. Frida Ingesdatteri esitatud laul mõjus sama iidsena, nagu laulu vanus seda eeldas, ning oli tore täiendus Vormsi koori lauludele. Pidulikule jumalateenistusele eelneb traditsiooniline kesköömissa, mis algab kirikus ja lõppeb küünlavalguses surnuaial, kus küünlad ka pärast kõigi elavate lahkumist veel valgust näitavad. See on ilus ja südamlik meenutus, et oleme lüli ahelas, mis meid sellesse päeva toonud on. „Lucky you!“ kirjutas Jostein Gaarder, sest siin ilmas olemine on õnneloos, mille õnnelik võitja on igaüks, kes seda loeb. Ta soovitab endalt aeg-ajalt küsida, kes me oleme ja kust me tuleme. Ehk tasub ka küsida, milleks me siin oleme. Vormsi kogukonnas leiab see viimane küsimus vastuse, mis selgub seal kiiremini kui mõnes suurlinnas, kus inimeste teod ja mõtted on laiali hargnenud ning jätavad mulje, et meie tegudest ei sõltu eriti palju. Tegelikult see nii ei ole.

Vormsilaste ühine supisöömine on samuti tore komme, mida seekord küll siinkirjutajal süüa ei õnnestunud, sest järgmine kohtumine algas Vormsi talumuuseumis juba enne, kui algas muuseumis traditsiooniline fika ehk kohvipaus koos muusika, kõnede ja näitustega. Näitus „Viis pruuti“, mille looja on Saara Kirjastus, oli jõudnud Hiiumaa Muuseumist Vormsi talumuuseumisse. Näitus on avatud Vormsi talumuuseumis septembrikuu lõpuni, kust see järgmisena Rannarootsi Muuseumi viiakse.

Kahe päeva jooksul toimus kirikus veel pidulik õhtukontsert, Rälby tuuleveski juures peeti laata ja rahvamajas sai väisata Piret Räni näitust „Loomad soome-ugri hõimurahvaste omailmas“. Viimast võis uudistada endale sobival ajal või 28. juulil tervituskohvi juures.

Vormsi – nagu kõik Eesti saared – on ühtaegu nii avatud kui ka suletud ja seda tuleks saari külastades kindlasti arvesse võtta. Ei maksa arvata, et saareelanikud on vabaõhumuuseumi tegevustiku osa ning on pidevalt kõikidele ideedele avatud. Teatav konservatiivsus ja suletus on aidanud Eesti saarte püsikogukondadel säilida ning endale olulisi traditsioone ja kogukondlikku ühtsustunnet alles hoida, mis terasele vaatlejale end kindlasti avab.

FOTO: JANA STAHL

Ormsös 36:e Olofsdag

JANA STAHL

Vid den högtidliga gudstjänsten på 36-årsdagen av återinvigningen av Ormsö S:t Olofs kyrka tjänstgjorde EELK:s biskop Anti Toplaan, EELK:s biskop emeritus Tiit Salumäe, prosten i EELK:s Lääne prosteri Kaido Saak, kyrkoherden i Svenska S:t Mikaelsförsamlingen i Tallinn Patrik Göransson och kyrkoherden i EELK:s Ormsö S:t Olofs församling Ants Rajando. Organist var Lia Salumäe. Sången som framfördes av Frida Ingesdatter klingade lika ålderdomligt som dess ålder lät ana och blev ett fint komplement till Ormsökörens sånger. Den högtidliga gudstjänsten föregås av den traditionella midnattsmässan, som börjar i kyrkan och avslutas i skenet av levande ljus på kyrkogården, där ljusen fortsätter att lysa även efter att alla levande har lämnat platsen. Det är en vacker och innerlig påminnelse om att vi är en länk i den kedja som har fört oss fram till den här dagen. ”Lucky you!” skrev Jostein Gaarder, eftersom det är som att vinna på lotteri att få finnas till i den här världen – och var och en som läser detta är en lycklig vinnare. Han rekommenderar oss att då och då fråga oss vem vi är och varifrån vi kommer. Kanske är det också värt att fråga varför vi är här. I gemenskapen på Ormsö får den sista frågan ett tydligare svar än i en storstad, där människors handlingar och tankar förgrenar sig åt alla håll och kan ge intrycket av att det vi själva gör inte spelar någon särskilt stor roll. I själva verket är det inte så.

Ormsöbornas gemensamma soppmåltid är också en trevlig tradition, även om undertecknad den här gången inte hann äta av soppan, eftersom nästa träff på Ormsö hembygdsmuseum började redan innan museets traditionella fika – kaffepausen med musik, tal och utställningar – hade kommit igång. Utställningen ”Fem brudar”, skapad av Saara Kirjastus, hade kommit till Ormsö hembygdsmuseum från Hiiumaa Museum. Utställningen visas på Ormsö hembygdsmuseum till slutet av september och flyttar därefter vidare till Aibolands Museum.

Under de två dagarna hölls även en högtidlig kvällskonsert i kyrkan, en marknad vid väderkvarnen i Rälby och i bygdegården kunde man besöka Piret Ränis utställning ”Djuren i de finsk-ugriska frändefolkens föreställningsvärld”. Den sistnämnda kunde ses när det passade besökaren eller i samband med välkomstkaffet den 28 juli.

Ormsö – liksom alla Estlands öar – är på samma gång både öppet och slutet, och det är något man bör ha i åtanke när man besöker öarna. Man ska inte utgå från att öborna är en del av ett friluftsmuseums levande miljö och ständigt öppna för alla slags idéer. En viss konservatism och slutenhet har hjälpt de bofasta samhällena på Estlands öar att bestå och bevara de traditioner som är viktiga för dem, liksom känslan av gemenskap – något som utan tvekan märks av den uppmärksamma betraktaren.

JANA STAHL

Vilivalla kalmistupüha

Vihm, mis oli teel Vilivalda lakkamatult sadanud, tibutas meie saabumisel veel viimaseid piisku. Jõudnud pärale, teretati ja tunti rõõmu taaskohtumisest.

FOTO: JANA STAHL

Laulukoori liikme Maret Väljari 80. sünnipäev vajas tähistamist ja nii lauldi koori eestvedamisel sünnipäevalaulu, mida ma kuulsin esimest korda elus. Sünnipäevalaul ise oli südamlik nagu koori endagi olemus. Naiskoorist Kadri oli esinemas 11 lauljat. Neid, kes vihmale vaatamata olid siiski kalmistupühale tulnud, oli pisut rohkem kui lauljaid. Koori dirigent Jaan Vaidla oli mõnele laulule mitmehäälsed seaded teinud, mis mitmekesistas repertuaari: endale olid koha leidnud laulud „Meri" ja „Lahkumine" ning eesti ja rootsi keeles ette kantud „Den blomstertid nu kommer" ja „Jag vet en deilig Rosa", aga ka teisedki laulud, mida Tallinna Rootsi-Mihkli koguduse koori dirigent Leane Salu oli soovitanud.

Elna Siimberg oli Lääne-Harju Koostöökogu Leader sotsiaalmeetme kaudu saanud toetust, et lisada surnuaial eksponeeritud näitusele veel tuntud isikuid, kes olid Vihterpalust pärit, ning katnud kohvilaua. Näitust toetas ka Lääne-Harju valla mittetulundusühingute programm. Nii oli Elna kirjeldanud näitusealusel maalikunstnik Balder Tomasbergi ning torupillimängijate Jaan Pulga ja Jüri Tõnissoni eluteed. Näitusealuse teisel pool oli piirkonna endisaegsete nimedega kaart ja huvitavad detailid Vihterpalu hariduselust, aga ka rootsluse ema Anu Engblom, kes on jaganud väärtuslikke mälestusi sarnaselt Elnale, keda õpetaja Annika Laats nimetas „rootsluse lapselapseks Vihterpalus", vihjates Elna põhjalikele pärandiuurimustele ning järjepidevale toele kogukonna kaasamisel.

Kohalikust legendaarsest torupillimängijast Jaan Pulgast teadis Elna rääkida, et Pakrile sõitis Jaan suure õlletõrre sees, mida tema naine kelgul oli vedanud. Nii on seda kirjeldanud Nils Tiberg. Suur-Pakri saare Strandbacki talust pärit Endel Enggrön on rääkinud, et Jaan Pulk külmus paadis surnuks. Ehk põhjustas selle asjaolu, et Jaani naine oli selleks ajaks juba manalateele läinud ja nii polnud kedagi, kes oleks kelku vedanud … Jaan Pulk olevat Pakril ka sulane olnud. See viimane detail vajas veel uurimist: nii kirjutasingi Arnold Lindgrenile, kes teadis, et Endel Enggrön on Jaan Pulgast palju lugusid rääkinud, kuid ei osanud seda teemat rohkem ei kinnitada ega täiendada.

Vilivalla kalmistul olevat näitust saad veebis uurida **www.vippalmty.weebly.com** lehelt.

FOTO: JANA STAHL

Kyrkogårdsdagen i Vilivalla

JANA STAHL

Regnet, som hade fallit oavbrutet hela vägen till Vilivalla, lät de sista dropparna falla när vi anlände. Väl framme hälsade vi på varandra och gladdes åt återseendet.

Körmedlemmen Maret Väljari fyllde 80 år och det behövde naturligtvis firas. Under körens ledning sjöngs en födelsedagssång som jag hörde för första gången i mitt liv. Sången var lika hjärtlig som kören själv. Elva sångare ur damkören Kadri medverkade. De som trots regnet ändå hade kommit till kyrkogårdsdagen var något fler än sångarna. Körens dirigent Jaan Vaidla hade gjort flerstämmiga arrangemang av några av sångerna, vilket gav repertoaren större variation. Där fanns sångerna ”Meri” och ”Lahkumine”, ”Den blomstertid nu kommer” och ”Jag vet en deilig Rosa”, som framfördes på både estniska och svenska, samt andra sånger som Leane Salu, dirigent för kören vid Svenska S:t Mikaelsförsamlingen i Tallinn, hade rekommenderat.

Genom Leader-programmets sociala åtgärd hos Lääne-Harju Koostöökogu hade Elna Siimberg fått stöd för att komplettera utställningen på kyrkogården med fler kända personer med ursprung i Vippal och för att ordna kaffebordet. Utställningen fick också stöd från Lääne-Harju kommuns program för ideella föreningar. På en av utställningstavlorna hade Elna skildrat konstnären Balder Tomasbergs samt säckpipespelarna Jaan Pulks och Jüri Tõnissons liv. På andra sidan av utställningstavlan fanns en karta med områdets äldre ortnamn och intressanta detaljer ur Vippals utbildningshistoria, men också estlandssvenskhetens moder Anu Engblom, som har delat med sig av värdefulla minnen på samma sätt som Elna. Prästen Annika Laats har kallat Elna ”estlandssvenskhetens barnbarn i Vippal”, med hänvisning till hennes ingående forskning om kulturarvet och hennes kontinuerliga stöd i arbetet med att engagera lokalsamhället.

Om den legendariske lokala säckpipespelaren Jaan Pulk berättade Elna att han tog sig till Rågöarna inuti en stor öltunna som hans hustru drog på en släde. Så har Nils Tiberg beskrivit det. Endel Enggrön från Strandbacka gård på Stora Rågö har berättat att Jaan Pulk frös ihjäl i en båt. Kanske berodde det på att Jaans hustru vid den tiden redan hade gått bort och att det därför inte längre fanns någon som kunde dra släden … Jaan Pulk ska också ha arbetat som dräng på Rågöarna. Den sista uppgiften behövde undersökas närmare, så jag skrev till Arnold Lindgren. Han visste att Endel Enggrön hade berättat många historier om Jaan Pulk, men kunde varken bekräfta eller komplettera uppgiften.

Utställningen på Vilivalla kyrkogård kan också ses på nätet på **www.vippalmty.weebly.com**.

Nõva III kultuuri-päev „Kukk udus“

MARGARITA ERIT

Laupäeval, 29. augustil toimunud Nõva III ajaloopäeva võib vist juba traditsiooniks nimetada. Seekord toimus Marko Raadi algatatud ajaloopäev „Kukk udus“ avaras Peraküla palvemajas.

Päev oli rõõmus, sisukas ja täis uusi (või õigemini vanu, kuid otseselt meid, nõvakaid, puudutavaid) teadmisi. Huvilisi tuli kokku just nii palju, kui palvemaja pikad 100 aastat tagasi aaderdatud pingid ära mahutasid.

Kuna päeva keskmes oli baptistliku liikumise jõudmine Nõvale ning kohaliku koguduse kujunemine, alustati vana tava kohaselt jumalateenistusega. Selle viis läbi Tallinna Kalju baptistikoguduse pastor Tarmo Lige ja värskelt restaureeritud harmooniumil mängis Marten Meibaum. Pillikõla täitis kogu palvemaja ning andis päris hea ettekujutuse sellest, kuidas siin teenistus vanasti kõlada võis.

Esimeses ettekandes rääkis Marko Raat Peraküla baptistikoguduse tekkeloost ja selle seostest Naissaarega, Silvi Koppelmaa pärandist ning ka Naissaarelt Nõvale tulnud Lutherite perekonna loost. Juttu tuli sellest, miks nii paljud kohalikud baptistikogudusega liitusid ja milline roll oli Nõva ärkamisaja eestvedajatel kaugemalgi.

Tuntud ajaloolane Aldur Vunk rääkis baptismi sünnist, eripärast ja levikust ning selle jõudmisest Eestisse 1860. aastatel.

Päeva jooksul avati fotonäitus „Naissaarelt Nõvale“, kus sai näha haruldasi fotosid Nõva ja Rootsi kodualbumitest ning arhiividest. Paljud pildid olid esimest korda avalikkusele nähtavad – näiteks viimasel suvel Rannakülast leitud ajalooliselt tähendusrikkad fotod ei ole isegi arhiividest leitavad.

Päeva viimases osas kuulasime Rootsist meile külla tulnud Lena Luther Hammarlundiga tema kunagist intervjuud oma vanaemaga. Lena oli lapsena uurinud, kuidas vanasti elati: vanaema vastustes oli palju soojust, huumorit ja avastamisrõõmu. See vana helisalvestis mõjus nagu elav ühendus kauge minevikuga.

Ajaloopäeva väisas veel ka Kuressaare Pereraadio ning selle päeva salvestust saab Pildiraadios kahes osas järele vaadata nende *youtube*'i kanalil.

Fotonäitust saab palvemajas külastada laupäeviti ja pühapäeviti kell 11–16. Muudel aegadel tuleb helistada Silja Silverile numbril 5621 4381.

Suur aitäh kõigile esinejatele, abilistele ning toetajatele MTÜ NordEstNõva ja Võrgukuur olulise panuse eest!

2x FOTO: JANA STAHL

Uudistajad näitusel Peraküla palvemajas / *Besökare på utställningen i Peraküla bönehus*

Uued näitused

JANA STAHL

Sain võimaluse tutvuda Nõva koolimajas avatud näitusega kunstiülikooli professori ja graafiku Olev Soansi Eesti piltkaartidest pealkirjaga „Vaata Eestit piltkaartidelt“.

Näitust on kirjeldatud järgmiselt: Näituse eesmärk on taastada piltkaartide omaaegset tuntust ja tugevdada teadmust Eestist. Pildid on näituste tarbeks kogunud Maive ja Jüri Rute. Nad töötavad Euroopa Komisjonis – Maive peadirektori asetäitjana ning Jüri poliitikaametnikuna. Vaatamata sellele, et nad töötavad välismaal, on Eesti püsinud nende huvide keskmes, suurema osa oma vabast ajast pühendavad nad kodumaale.

Olev Soansi Eesti piltkaartide seeria alguseks sai 1975. aasta kultuurilooline kaart, millest on näitusel nii algne täpne versioon kui ka võimude nõudel retsenseeritud variant. Viimasel on vähem teid ja külasid, eriti piiritsoonis. Teemadest valiti Nõva näitusele loodus ja arhitektuur, lisaks mõni Eesti ajalugu käsitlev teos. Eesti kirjanduse piltkaart kuulub kõikide Olev Soansi näituste raudvarasse. Väiksema formaadiga piltkaartidest on näitusel Läänemaa kaart.

Loodusteemat esindavad Eesti kalade, imetajate ja lindude kaardid ning kaudselt mõlemad põllumajanduse kaardid (kuni 1940. a. ja nõukogude aeg), ent muidugi ka kõige laiemalt tuntud piltkaart „Roheline Eesti“ ning Jaan Eilarti koostatud „Eesti loodus“, mille tellis Eesti Looduskaitse Selts.

Ajaloost jutustavad Eesti vabadussõja ning rahvusliku ärkamisaja kaardid. Arhitektuuri valdkonda kuuluvad Eesti gootika, sakraalehitiste, renessansi, baroki ja klassitsismi piltkaardid.

Näitus jääb Nõva koolimajas avatuks 2027. aasta kevadeni. Peraküla palvemaja fotonäitus liigub sügistalveks edasi Haapsallu Rannarootsi Muuseumi. Kasutage võimalust ja minge uudistama!

Vaata päeva salvestust siit:
Se inspelningen från dagen här:

3x FOTO: JANA STAHL

Ajaloopäev / *Historiedagen*

Neve III kulturdag ”Tuppen i dimman”

MARGARITA ERIT

Den tredje historiedagen i Neve, som ägde rum lördagen den 29 augusti, kan nog redan kallas en tradition. Den här gången hölls historiedagen ”Tuppen i dimman”, som initierats av Marko Raat, i det rymliga bönehuset i Peraküla.

Det blev en glad och innehållsrik dag, fylld av nya kunskaper (eller rättare sagt gamla, men sådana som direkt berör oss nevebor). Precis så många intresserade kom som fick plats på bönehusets långa, ådringsmålade bänkar för hundra år sedan.

Eftersom dagens huvudtema var baptiströrelsens ankomst till Neve och den lokala församlingens framväxt, inleddes dagen enligt gammal sed med en gudstjänst. Den leddes av Tarmo Lige, pastor i Kalju baptistförsamling i Tallinn, och på det nyrestaurerade harmoniet spelade Marten Meibaum. Instrumentets klang fyllde hela bönehuset och gav en ganska god föreställning om hur gudstjänsterna här kan ha låtit förr i tiden.

I det första föredraget berättade Marko Raat om hur baptistförsamlingen i Peraküla uppstod och om dess förbindelser med Nargö, om Silvi Koppelmaas arv och även om familjen Luther, som kom från Nargö till Neve. Han berättade om varför så många ortsbor anslöt sig till baptistförsamlingen och vilken roll förgrundsge-

Fotonäitus „Naissaarelt Nõvale“ / *Utställningen ”Från Nargö till Neve”*

stalterna under väckelsetiden i Neve spelade även på andra håll.

Den välkände historikern Aldur Vunk berättade om baptismens uppkomst, särdrag och spridning samt om hur rörelsen nådde Estland på 1860-talet.

Under dagen öppnades fotoutställningen ”Från Nargö till Neve”, där man kunde se sällsynta fotografier ur privata album och arkiv i Neve och Sverige. Många av bilderna visades för första gången offentligt – exempelvis finns de historiskt betydelsefulla fotografier som hittades i Rannaküla så sent som förra sommaren inte ens i arkiven.

Under dagens sista del lyssnade vi tillsammans med Lena Luther Hammarlund, som hade kommit på besök från Sverige, på en intervju som hon en gång gjorde med sin mormor. Som barn hade Lena frågat henne om hur man levde förr: mormoderns svar var fyllda av värme, humor och upptäckarglädje. Den gamla ljudinspelningen kändes som en levande förbindelse med ett avlägset förflutet.

Historiedagen besöktes också av Kuressaare Pereraadio, och inspelningen från dagen går att se i efterhand i två delar på Pildiraadio's YouTube-kanal.

Fotoutställningen kan besökas i bönehuset på lördagar och söndagar kl. 11–16. Vid andra tider kan man ringa Silja Silver på +372 5621 4381.

Ett stort tack till alla medverkande, medhjälpare och stödjare MTÜ NordEstNõva och Võrgukuur för deras viktiga insats!

JANA STAHL

Nya utställningar

Jag fick möjlighet att bekanta mig med utställningen ”Se Estland genom bildkartor” i Neve skola, med bildkartor över Estland av konstuniversitetsprofessorn och grafikern Olev Soans.

Utställningen beskrivs så här: Utställningens syfte är att återupprätta bildkartornas tidigare popularitet och stärka kunskapen om Estland. Bilderna har samlats in för utställningar av Maive och Jüri Rute. De arbetar vid Europeiska kommissionen – Maive som biträdande generaldirektör och Jüri som politisk handläggare. Trots att de arbetar utomlands har Estland förblivit centralt för deras intressen och de ägnar större delen av sin fritid åt hemlandet.

Olev Soans serie med bildkartor över Estland inleddes med den kulturhistoriska kartan från 1975. På utställningen visas både den ursprungliga detaljerade versionen och den version som reviderades på myndigheternas begäran. Den senare innehåller färre vägar och byar, särskilt i gränszonen. Till utställningen i Neve valdes natur och arkitektur som teman. Dessutom visas några verk som behandlar Estlands historia. Bildkartan över den estniska litteraturen hör till de självklara inslagen på alla utställningar med Olev Soans verk. Bland bildkartorna i mindre format visas kartan över Läänemaa.

Naturtemat representeras av kartor över Estlands fiskar, däggdjur och fåglar samt indirekt av de båda jordbrukskartorna (fram till 1940 respektive sovjettiden), men naturligtvis också av den mest kända bildkartan ”Det gröna Estland” samt ”Estlands natur”, sammanställd av Jaan Eilart och beställd av Estlands naturskyddssällskap.

Estlands frihetskrig och det nationella uppvaknandet skildras på de historiska kartorna.

Arkitekturen representeras av bildkartor över gotiken i Estland samt sakralbyggnader, renässansen, barocken och klassicismen.

Utställningen i Neve skola är öppen fram till våren 2027. Fotoutställningen i Peraküla bönehus flyttar under hösten och vintern vidare till Estlandssvenskarnas museum i Hapsal. Ta vara på tillfället och gå och titta!

Lühiülevaade Viimsis toimunud konverentsist

Kort översikt över konferensen i Viimsi

JANA STAHL

11. septembril toimus Viimsis Rannarahva Muuseumis konverents „Viimsi piirkonna väikesaared“. Viimsi kuulutas välja saarte teema-aasta. Sündmuse tutvustuses oli kirjutatud järgmist: „Päeva jooksul räägitakse saarte kujutamisest ja maastikust, Naissaare ajaloost, merekindlusest, salapiiritusveost, kooli- ja usuelust, Põhja-Eesti väikesaarte mõjust autoridisainile ja igapäevaelust Pranglil.“

FOTO: JANA STAHL

Teema tundus põnev ja nii registreerusingi konverentsile, mis sisaldaski kõike seda, mida tutvustus oli ette näinud. Tore oli kohata tuttavaid, kes on saaretemaatikaga seotud või elavad ise mõnel saarel.

Kõneldi ajuti detailideni minnes ning aeg-ajalt intrigeerivalt õhku küsimärke joonistades nii Väinamere saartest, saarte kultuuriloo vähesest kirjeldamisest eestlastest kultuuritegelaste vaates, riigiarhiivides leiduvast, raamatutest, mida tasub uurida, põnevatest tegelastest Naissaare ajaloos ja nende elu seikadest, mis pole nii üldteada, Naissaare komandatuuri loomisest ümberformeerimiseni ja tavainimeste lahkumisest Naissaarelt kui ka salapiiritusveost. Allikakriitilisust tuletati meelde mitmel korral – hea, et tuletatakse, sest mõni müüt kipub pikalt ringluses olles omandama faktitruu infokillu staatuse.

Kuulajad viidi kurssi inimeste mõjuga maastike mitmekesisusele: inimtegevus jätab maastikele pikaks ajaks oma jälje ja inimtühjus ei ole loodusrikkusele sugugi midagi negatiivset. Teadlaste pärusmaalt suundusime sujuvalt haridus- ja religiooniteemadele. Naissaare kooli lugu teise maailmasõjani tõestas taas, et koolmeistri andekus ja ettevalmistus lastele hariduse andmisel on väga oluline ja kogukonna püüdlus haridust omandada pole vähem tähtis.

Naissaare kabeli taastamise lugu algab aastast 1934, kui ehitati kabel, mida uuesti Eesti taasiseseivumise järgselt taastama asuti. See on lugu kahtlustest, ootamatust abist ja meelekindlusest.

Võib olla kindel, et nii huvitavalt alanud konverents lõppes sama põnevate lugude ja rütmidega.

Den 11 september hölls konferensen ”Småöarna i Viimsiregionen” på Kustbornas Museum i Viimsi. Viimsi har utlyst ett temaår med fokus på öarna. I presentationen av evenemanget stod följande: ”Under dagen behandlas hur öarna har avbildats och deras landskap, Nargös historia, sjöfästningen, spritsmugglingen, skol- och församlingslivet, de små öarna i norra Estland som inspirationskälla för design samt vardagslivet på Vrangö.”

Temat verkade intressant, och därför anmälde jag mig till konferensen, som verkligen innehöll allt som hade utlovats i presentationen. Det var trevligt att träffa bekanta som på olika sätt har anknytning till öarna eller som själva bor på någon av dem.

Det talades, ibland in i minsta detalj och emellanåt med spännande frågetecken hängande i luften, om öarna i Moonsund, om hur lite öarnas kulturhistoria har skildrats ur estniska kulturpersonligheters perspektiv, om material i statsarkiven och böcker som är värda att studera, om fascinerande personer i Nargös historia och mindre kända episoder ur deras liv, om Nargö kommendanturs tillkomst och omorganisation, om civilbefolkningens avfärd från Nargö samt om spritsmugglingen. Vikten av källkritik påmindes vi om vid flera tillfällen – och det är bra att den påminnelsen ges, eftersom en myt som cirkulerat länge lätt kan få status som en faktabaserad uppgift.

Åhörarna fick också ta del av hur människan påverkar landskapets mångfald: mänsklig verksamhet lämnar spår i landskapet under lång tid, och avsaknaden av människor är inte alls negativ för naturens artrikedom. Från forskarnas område gick vi sedan smidigt över till frågor om utbildning och religion. Berättelsen om skolan på Nargö fram till andra världskriget visade återigen hur viktig skollärarens begåvning och utbildning är för barnens undervisning och hur gemenskapens strävan efter utbildning är minst lika betydelsefull.

Berättelsen om återuppbyggnaden av kapellet på Nargö börjar år 1934, då kapellet uppfördes, och fortsätter efter återupprättandet av Estlands självständighet, då restaureringen återupptogs. Det är en berättelse om tvivel, oväntad hjälp och beslutsamhet.

Man kan lugnt säga att en konferens som började så intressant också avslutades med lika fascinerande berättelser och rytmer.

Eestirootslaste kuuenda laulu- ja tantsupeo eel

JANA STAHL

Järgmise aasta laulu- ja tantsupeo korraldamine algas juba eelmisel sügisel, kui üldjuhtidele peo repertuaari koostamiseks rahastust taotleti, ning jätkub sel sügisel uute taotlustega, katmaks kõik peoliste vajadused ja teenused. Rahastus ei ole loomulikult selle ürituse tähtsaim osa, kuid mängib siiski olulist rolli. Tänavusel kevadel alustati korraldust peo mõtestamisega ehk repertuaari koostamisega. Selleks loodi laulupeole väiksem korralduskomitee, mida juhib laulupeo kunstiline juht Sofia Joons. Sinna kuuluvad veel Leana Salu, Peeter Paemurru ning episoodiliselt ka Sirje Kaasik. Tantsupeo kunstiline juht on Sille Kapper-Tiisler ja tema assistent on Kristiina Siig. Peo kaht meeskonda ühendav lüli on projektijuht Jana Stahl. Leana Salu on peo muusikalise juhi rollis.

Tulevase peo teemad on meri, suvi ja armastus. Laulupeo üks osa koosneb Noarootsi pärimuse kandja Adam Schönbergi lauludest, kusjuures tegu on repertuaari pikima tagasivaatega rannarootslaste viisidesse. Selleks vajaliku eeltöö tegi arhiivis Sofia Joons.

Iga peo nn raamlaulud moodustavad laulud, mida igal peol ette kantakse. Nende hulgas on riigihümnid ja sarnase staatuse omistanud laulud, nagu „Modersmålets sång“, või laulud, mis on omaks võetud ühe armastatud lauluna, nagu seda on „Aiboland“. Toreda traditsioonina on kaasama hakatud lastekoore, kellel on spetsiaalselt neile mõeldud kava. Tavade hulka võib arvata ka talharpa-orkestri ja kõik muusikalised koosseisud, keda oleme harjunud laval nägema, näiteks Pakri orkester. Küllap ongi tuttavate ja armsate inimeste kohtamine nii laval kui ka lava ees justkui üks suur suguvõsa kokkutulek.

14. septembril kinnitas korralduskomitee peo kava, seejärel saadetakse kooridele välja laulikud ning kogu ülejäänud info peab jõudma osalevate kooride ja tantsurühmadeni 2026. aasta septembris-oktoobris.

Nagu ikka, eelneb laulu- ja tantsupeole proovipäev, mis tähendab rahvatantsurühmade kogunemist piiskopilinnusesse ja kooride kogunemist Haapsalu kultuurikeskusesse. Peatselt kuuleb veebis kõigest juba lähemalt.

Laulu- ja tantsupeotraditsioonide hulka kuulub ka kirikukontsert ja/või järelpidu. Sel korral toimub peolistele mõeldud järelpidu Haapsalu piiskopilinnuses, kasutades sama lava ja tehnikat, mida peo ajalgi. Järelpeo avavad Ruhnu viiuldajad.

Inför sjätte sång- och dansfest

Planeringen av nästa års sång- och dansfest inleddes redan förra hösten, då finansiering söktes för att de konstnärliga ledarna skulle kunna sammanställa festens repertoar. Den fortsätter i höst med nya ansökningar för att täcka deltagarnas behov samt de tjänster som behövs för festen. Finansieringen är naturligtvis inte den viktigaste delen av evenemanget, men spelar ändå en betydande roll. I våras inleddes det innehållsmässiga arbetet med festen, det vill säga arbetet med repertoaren. För sångfesten bildades en mindre organisationskommitté som leds av sångfestens konstnärliga ledare Sofia Joons. I kommittén ingår också Leana Salu, Peeter Paemurru och, vid behov, Sirje Kaasik. Dansfestens konstnärliga ledare är Sille Kapper-Tiisler och hennes assistent är Kristiina Siig. Länken mellan festens två arbetsgrupper är projektledaren Jana Stahl. Leana Salu har rollen som festens musikaliska ledare.

Teman för den kommande festen är havet, sommaren och kärleken. En del av sångfestens program består av sånger efter Adam Schönberg, traditionsbärare från Nuckö, och här handlar det om den längsta tillbakablicken i de estlandssvenska melodiernas historia i årets repertoar. Det nödvändiga förarbetet i arkiven gjordes av Sofia Joons.

Till varje fest hör så kallade återkommande sånger som framförs vid varje sång- och dansfest. Bland dem finns nationalsångerna och sånger som har fått en liknande ställning, såsom ”Modersmålets sång”, eller sånger som har blivit särskilt omtyckta, som ”Aiboland”. En fin tradition har blivit att även barnkörer deltar i ett program som är särskilt utformat för dem. Till traditionerna kan också räknas talharpaorkestern och alla de musikaliska ensembler som vi har vant oss vid att se på scenen, till exempel Rågöorkestern. Kanske är det just mötet med välbekanta och kära människor, både på scenen och framför den, som gör festen till något av en enda stor släktträff.

Den 14 september fastställdes festens program. Därefter skickas sånghäften ut till körerna och all övrig information ska nå de deltagande körerna och dansgrupperna under september–oktober 2026.

Som alltid föregås sång- och dansfesten av en repetitionsdag, då folkdansgrupperna samlas i biskopsborg och körerna i kulturcentrum. Snart kommer det att finnas mer information om allt detta på nätet.

Till sång- och dansfestens traditioner hör också en kyrkokonsert och/eller en efterfest. Den här gången hålls efterfesten för deltagarna i Hapsals biskopsborg, där samma scen och teknik som under själva festen kommer att användas. Efterfesten öppnas av spelmännen från Runö.

Noarootsi vanaema pannkoogid

Nuckömormors pannkakor

KAIRI-LIIS HABICHT

Pannkoogid meenutavad lapsepõlve pühapäevi või suvehommikuid maal vanaema juures. Oktoobris, kui sügisilmad on saabumas ja marjad-puuviljad moosiks keedetud, on aeg taaselustada vana pannkoogiretsept ja nautida kooke maitsva moosiga.

Pannkakor väcker minnen av barndomens söndagar eller sommarmorgnar på landet hos mormor. I oktober, när höstvädret är på väg och bär och frukter har kokats till sylt, är det dags att plocka fram det gamla pannkaksreceptet igen och njuta av pannkakorna med god sylt.

KOOSTIS:

200–250 ml paksu maahapupiima, asenduseks poehapupiim või keefir – sel juhul tuleks lisada lõpus taignasse 0,5 tl soodat
1 muna
0,5 tl soola
2 sl suhkrut
200 g jahu

INGREDIENSER:

200–250 ml tjock, hemlagad surmjölk, kan ersättas med köpt surmjölk eller kefir – i så fall tillsätts 0,5 tsk bikarbonat i smeten på slutet
1 ägg
0,5 tsk salt
2 msk socker
200 g mjöl

VALMISTAMINE:

1. Hapupiim soojendada pliidil käesoojuseni.
2. Muna vahustada kergelt suhkruga.
3. Segada juurde hapupiim.
4. Segada juurde soolaga segatud jahu.
5. Poehapupiima või keefiri kasutamisel lisada sooda.
6. Heade kookide saamiseks peaks taigen enne küpsetamist vähemalt 2 tundi seisma, võimalusel üleöö.
7. Praadida kaane all keskmisel kuumusel väikesed koogid.

TILLAGNING:

1. Värm surmjölken på spisen tills den är ljummen.
2. Vispa ägget lätt tillsammans med sockret.
3. Blanda i surmjölken.
4. Blanda i mjölet som först blandats med saltet.
5. Om köpt surmjölk eller kefir används, tillsätt bikarbonaten.
6. För att pannkakorna ska bli riktigt bra bör smeten stå i minst 2 timmar före gräddningen, gärna över natten.
7. Stek små pannkakor under lock på medelvärme.

Vihterpalu käpikud

Vantar från Vippal

Rannarootsi Muuseum / RrM _ 1469:11 E 487

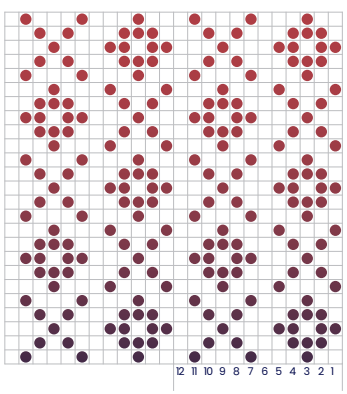

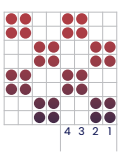

Pöidlamuster / Tummemönster

Vahvad pruuni ja lillat värvi mustriga puuvillasest lõngast paksemad labakindad, kudus Aino Siimberg vahemikus 1980–2000. Proovi värviüleminekuga lõnga! / *Härliga, lite tjockare tumvantar i bomullsgarn med mönster i brunt och lila, stickade av Aino Siimberg någon gång mellan 1980 och 2000. Prova garn med färgövergångar!*

”Adjektivkongurens i estlandssvenska. En studie i förändring och variation”

Autor Ida Västerdal. Suvel kaitses Ida Västerdal doktoritööd Göteborgi ülikooli juures, mis on uurimistöö rannarootsi murrete omapärast ja seotusest eesti keelega ning kus pööratakse erilist tähelepanu just omadussõnade käänamisel. Rannarootslaste murdeis tehti vahet, kas omadussõna asus nimisõna ees või selle järel. Pole teada, et üheski teises germaani keeles sellist eripära leiduks.

„Autor leidis vaid üksikuid elusolevaid murrete kõnelejaid Vormsilt, Noarootsist, Suur-Pakrilt, Ruhnust ja Gammalsvenskbyst (Ukrainas). Kõik need kõnelejad elasid Rootsis, sealhulgas Gammalsvenskby murret kõnelev isik, kelle vanemad olid omal ajal lahkunud Nõukogude Liidust. Autoril ei õnnestunud leida ühtki Naissaare, Väike-Pakri, Vihterpalu ega Kurkse murret kõnelevat inimest,“ kirjutab ajaleht Postimees.

Författare Ida Västerdal. I somras disputerade Ida Västerdal vid Göteborgs universitet med en avhandling som undersöker särdragen i de estlandssvenska dialekterna och deras samband med estniskan, med särskilt fokus på adjektivens böjning. I de estlandssvenska dialekterna gjorde man skillnad beroende på om adjektivet stod före eller efter substantivet. Såvitt man vet förekommer detta särdrag inte i något annat germanskt språk.

Lae alla siit
Ladda ner här

Författaren fann endast ett fåtal ännu levande dialekttalare från Ormsö, Nuckö, Stora Rågö, Runö och Gammalsvenskby (i Ukraina). Samtliga dessa talare bodde i Sverige, däribland den person som talade gammalsvenskbydialekten och vars föräldrar en gång hade lämnat Sovjetunionen. Författaren lyckades inte hitta någon som talade dialekten från Nargö, Lilla Rågö, Vippal eller Korkis, skriver tidningen Postimees.

”Åter till Aiboland”

Trükise on redigeerinud Isak Lidström ja Ingvar Svanberg. Raamatusse on koondatud eestirootslaste kultuuri, keelt ja ajalugu kirjeldavad esseed kokku üheteistkümnelt autorilt. Uppsala ülikooli väljaande kohta saad rohkem lugeda ajakirjaartiklist lk 26, mis kirjeldab sama teose tutvustust Rannarootsi Muuseumis.

Publikationen har redigerats av Isak Lidström och Ingvar Svanberg. Boken samlar essäer av sammanlagt elva författare om estlandssvenskarnas kultur, språk och historia. Du kan läsa mer om Uppsala universitets publikation i den artikeln i tidskriften s. 27 som handlar om presentationen av samma verk på Aibolands Museum.

Päikeseuskujad

Piret Jaaksi romaan „Päikeseuskujad“ on poeetiline rännak kahe Vormsi, Ussisaare rannarootslastest õe – Maria ja Ida – ellu 1812. aasta suvel. Nende väike maailm, mida on seni hoidnud koos meri, keel ja esivanemate kombed, hakkab murenema, kui impeeriumi surve ulatub ka kõige kaugemate saarteni.

Soldyrkarna

Piret Jaaks roman Soldyrkarna är en poetisk resa in i livet för de två estlandssvenska systrarna Maria och Ida från Ormsö sommaren 1812. Deras lilla värld, som hittills har hållits samman av havet, språket och förfädernas traditioner, börjar falla sönder när imperiets makt når även de mest avlägsna öarna.

„Ka väike võib olla suur. Pakri saared pildikeeles“

Raamatu pealkiri sündis Pakri saartele eriomasest tõigast, et Väike-Pakri on pindalalt suurem kui Suur-Pakri. Väljaandmist toetasid Eesti Kultuurkapital ja Lääne-Harju vald. Raamat on müügil Rannarootsi Muuseumis Haapsalus.

”Även det lilla kan vara stort. Rågöarna i bildspråk”

Bokens titel bygger på det för Rågöarna karakteristiska faktumet att Lilla Rågö till ytan är större än Stora Rågö. Utgivningen har fått stöd av Estlands Kulturkapital och Lääne-Harju vald. Boken finns till försäljning på Aibolands Museum i Hapsal.

KALENDER

Aibolandi kalender, sh Rootsis asuva kogukonna sündmused. Rohkem infot kogukondade tegemistest leiad valdade kodulehtedelt Eestis, visitaiboland.ee veebiheküljelt ning kultuuriühingute kodulehtedelt Eestis ja Rootsis, sh veebilehelt www.estlandssvenskarna.org.

Näitus **„Viis rannarootsi pruuti"** on sügistalvel 2026–2027 Rannarootsi Muuseumis. Muuseumis saab näha ka näitust **„Hoppet 100"**.

Näitus **„Kärdla: rootsi küla, saksa alev, eesti linn"** on Hiiumaa Muuseumis üleval kuni 27. jaanuarini 2027.

OKTOOBER

17.–18.10 VORMSI saarte pärimustantsude päev
24.10 kodukandi päev ja pubiõhtu STOCKHOLMI Eesti Majas

NOVEMBER

8.11 arhiivipäev SOV Eesti Maja ruumides
29.11 jõulukohv SOV Eesti Maja ruumides
30.11 andresepäev. RUHNU kultuuripäev

DETSEMBER

13. 12 Luutsinapäev/Luciadag

19. juuni 2027

Eestirootslaste VI laulu- ja tantsupidu HAAPSALUS

Aibolands kalender bl a evenemanger i Sverige. Mer information om lokala aktiviteter finns på kommunernas webbplatser i Estland, på Visitaiboland.ee samt hos olika kulturföreningar i Estland och Sverige – bland annat på www.estlandssvenskarna.org.

Utställningen **„Fem estlandssvenska brudar"** visas på Aibolands Museum under hösten och vintern 2026–2027. På museet kan man också se utställningen **„Hoppet 100"**.

Utställningen vid Hiiumaa Muuseum **"Kärdla: svensk by, tysk köping, estnisk stad"** till den 27 januari 2027

OKTOBER

17.–18.10 ORMSÖ Öarnas traditional dansens dag
24.10 Hembygdsdag och Pubkväll på Estniska Huset i STOCKHOLM

NOVEMBER

8.11 Arkivens Dag hos SOV
29.11 Adventskaffe hos SOV
30.11 RUNÖ Kulturdag

DECEMBER

13.12 Luciadag

Den 19. juni 2027

Estlandssvenskarnas VI sång- och dansfest i HAPSAL

ESTLANDSSVENSK
Eestirootslane

4 ajakirjanumbrit aastas
tidskriftnummer om året
märts/mars
juuni/juni
september
detsember/december

	2026		2027
	nr 4	nr 3+4	4 ex
Eesti/Estland	7 €	14 €	30 €
Rootsi/Sverige	12 €	24 €	50 €

Hinnad sisaldavad postitasu/Priserna inkluderar porto

› EE46 2200 2210 4316 3932, Eestirootslaste Kultuuriomavalitsuse SA
SWIFT/BIC: HABAEE2X. Sadama 31, Haapsalu 90502

› jana@eestirootslane.ee
Nimi, aadress (või pakiautomaat), mobiiltelefon, periood.
Namn, adress, mobiltelefon, önskad prenumeration.